

De grote belangen van een kleine elite

**De rol van de financiële belangen van de plantage-eigenaren
binnen de besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij
in Nederlands West-Indië (1833-1862)**

Faculteit der Letteren

Master Geschiedenis en Actualiteit

Student: Coen Stikkelbroek (s48502987)

Docent: Dr. Coen van Galen

Masterscriptie Geschiedenis en Actualiteit (LET-GESM4100)

15-03-2022

Inhoud

Introductie

Historiografie

Onderzoeksmethode en bronmateriaal

Historische context: Slavernij ter discussie in de negentiende eeuw.

Hoofdstuk 1 De eigenaren van de plantages in Nederlands West-Indië en het vooruitzicht van de plantage-economie, tussen 1833-1863

1.1. De eigenaren van de plantages in Nederlands West-Indië tussen 1833-1863

1.2. Het vooruitzicht voor de plantage-economie tussen 1833-1863

Hoofdstuk 1 De rol van de financiële belangen van de plantage-eigenaren binnen de besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij, tussen 1833-1848

1.1 De rol van de financiële belangen van de plantage-eigenaren binnen de besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij, tussen 1833-1840

2.2 De rol van de financiële belangen van de plantage-eigenaren binnen de besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij, tussen 1840-1844

2.3 De rol van de financiële belangen van de plantage-eigenaren binnen de besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij, tussen 1844-1848

Hoofdstuk 3 De rol van de financiële belangen van de plantage-eigenaren binnen de besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij, tussen 1848-1863

3.1 De rol van de financiële belangen van de plantage-eigenaren binnen de besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij, tussen 1848-1853

3.2 De rol van de financiële belangen van de plantage-eigenaren binnen de besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij, tussen 1853-1863

Conclusie

Literatuur

Bronmateriaal

Bijlage

Introductie

Op 1 juli 1863 werd de slavernij in Nederlands West-Indië afgeschaft.¹ De afgelopen jaren is er steeds meer aandacht voor het slavernijverleden gekomen. Bij de discussie worden doorgaans de Nederlandse staat, en soms zelfs alle Nederlanders, als daders aan een kant van het verhaal gezet, en de slaafgemaakten en hun nakomelingen als slachtoffers aan de andere kant.² De verschillende discussies binnen dit overkoepelende onderwerp, zoals de schuldvraag, nationale excuses en compensatie, worden doorgaans ook langs deze lijnen gevoerd. Met dit onderzoek wil ik een bijdrage leveren vanuit een ander perspectief, dat van de financiële belangen van de plantage-eigenaren tegenover het algemeen belang van de Nederlandse staat en haar inwoners, zowel in Nederland als in de koloniën.

De afschaffing van de slavernij heeft de Nederlandse overheid namelijk zeer veel belastinggeld gekost, ongeveer tien procent van de overheidsinkomsten van 1863. Dit geld was voor het overgrote deel bestemd voor de plantage-eigenaren, die per vrijverklaarde slaafgemaakte een aanzienlijk bedrag als tegemoetkoming voor hun ‘eigendomsverlies’ ontvingen. Daarnaast vergoedde de overheid voor een groot deel de immigratie van betaalde arbeiders uit onder andere Nederlands Indië, Brits Indië en China om de slaafgemaakten te vervangen. Ten slotte werd ook besloten dat de vrijgelatenen voor een periode van 10 jaar op de plantages moesten blijven werken. Dit noemde men het staatstoezicht. Deze uitzonderlijk grote greep uit de staatskas ten bate van een zeer kleine groep personen, waarvan de meeste personen toch al tot de economische elite van het land hoorde, is op zichzelf al zeer opmerkelijk.

Deze uitgaven worden echter nog opmerkelijker wanneer deze in verband gebracht worden met de besluitvorming voorafgaand aan de definitieve uitvoering van de emancipatie, die voor het grootste deel tussen 1833 en 1862 plaatsvond. De Nederlandse overheid zou namelijk al veel jaren voor de daadwerkelijke afschaffing overtuigd zijn geweest dat de slavernij op termijn afgeschaft diende te worden. Er werden door de jaren heen verschillende voorstellen gedaan, maar deze werden telkens afgekeurd, maar deze werden keer op keer afgekeurd, totdat in 1862 uiteindelijk de knoop doorgehakt kon worden en besloot de slavernij per 1 juli 1863 af te schaffen. Volgens verschillende historici lag de oorzaak van de trage gang van zaken bij de slechte economische omstandigheden waarin Nederland zich in begaf. De economische problemen waren voor een groot deel veroorzaakt door de afscheiding

---

¹ Nederlands West-Indië was destijds ingedeeld in twee bestuurseenheden; Suriname en Curaçao en Onderhorigheden, waaronder Aruba, Bonaire, Curaçao, Sint Eustatius, Saba en het Nederlandse deel van Sint Maarten.

² K. Fatah-black en M. Gosselink, De stand van denken over slavernij in Nederland, in: *Slavernij: Het verhaal van João, Wally, Oopjen, Paulus, Van Bengalen, Surapati, Sapali, Tula, Dirk en Lohkay*. (Amsterdam, 2021), 291-307.

van België in 1830 en de gevolgen daarvan.^{3 4 5} De combinatie van dit financiële obstakel voor de emancipatie en het grote bedrag wat uiteindelijk aan de tegemoetkomingen voor de plantage-eigenaren besteed werd, wekt de vraag op welke rol de financiële belangen van de plantage-eigenaren hebben gespeeld bij de politieke besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij in Nederlands West-Indië, tussen 1833-1863.

Historiografie

De Nederlandse politieke besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij, en met name het trage verloop ervan, is al lange tijd onderwerp van historisch onderzoek geweest. In deze onderzoeken komt de economische situatie telkens naar voren als belangrijke aanleiding. In 1866, slechts drie jaar na het einde van de afschaffing, publiceerde Jhr. Cornelius Ascanius van Sypesteyn een overzicht van het besluitvormingsproces. Sypesteyn wees in dit boek al op de traagheid van de besluitvorming. Volgens hem zou de slavernij al in 1848 afgeschaft zijn als de overheid voldoende middelen had om de tegemoetkomingen uit te keren. Daarnaast noemde hij het opmerkelijk dat de regering destijds als een vanzelfsprekendheid za dat de afschaffing van de slavernij niet ten koste zou mogelijk van de schatkist.⁶

Maarten Kuitenbrouwer stelde in 1978 de vraag waarom de afschaffing van de slavernij in de Nederlandse koloniën zo laat plaatsvond in vergelijking met de Britse en Franse afschaffing, respectievelijk in 1833 en 1848.⁷ Sinds de Britse emancipatie zou volgens Kuitenbrouwer de afschaffing in Nederland al onvermijdelijk geworden zijn, maar ook nadat de afschaffing in het Nederlandse parlement algemeen aanvaard was, omstreeks het begin van de jaren 1850, zou de besluitvorming over de wijze van afschaffing zeer traag verlopen. Hij schreef dat de humanitaire en politieke motieven die het Britse abolitionisme dreven, veel minder draagvlak hadden onder de Nederlandse bevolking. Alhoewel in het artikel het obstakel van de economische situatie naar voren komt, werd dit niet expliciet als oorzaak voor de vertraging genoemd.

Slechts een jaar later publiceerde dr. Jozef Prabhudass Siwipersad zijn boek *‘De Nederlandse regering en de afschaffing van de Surinaamse slavernij (1833-1863)’*.⁸ Siwipersad zag ‘het uitblijven van

---

³ Cornelius A. Sypesteyn, *Afschaffing der slavernij in de Nederlandsche West-Indische koloniën* (Den Haag, 1866), 2.

⁴ Jozef P. Siwipersad, *De Nederlandse regering en de afschaffing van de Surinaamse slavernij (1833-1863)* (1979), 274.

⁵ Mitchell Esajas, Een Amsterdamse lobby voor ‘herstelbetalingen’ voor plantagehouders, in: Pepijn Brandon et al, *De slavernij in Oost en West: Het Amsterdam-onderzoek* (Amsterdam, 2020), 335-337.

⁶ Cornelius A. Sypesteyn, *Afschaffing der slavernij in de Nederlandsche West-Indische koloniën: Uit officiële bronnen zamengesteld* (Den Haag, 1866), 2.

⁷ Maarten Kuitenbrouwer, De Nederlandse afschaffing van de slavernij in vergelijkend perspectief, in: *Low Countries Historical Review* 93:1 (1978), 69-100.

⁸ Jozef P. Siwipersad, *De Nederlandse regering en de afschaffing van de Surinaamse slavernij (1833-1863)* (1979).

aanhoudende pressie tot omstreeks 1853' ook als een belangrijke oorzaak voor de trage besluitvorming. Ook hij zag de slechte economische situatie waarin Nederland zich destijds begaf, als reden voor de traagheid bij de besluitvorming. Tot omstreeks 1853 zou het Nederlandse bestuur vanwege de slechte economische situatie waarin het land zich bevond, niet in staat zijn, of in elk geval niet bereid zijn, de geëiste kosten te maken. Ook noemt hij specifiek de invloed van de plantage-eigenaren en andere belanghebbenden bij het slavernijsysteem als een belangrijke factor. Alhoewel de belanghebbenden over het algemeen niet zozeer de afschaffing van de slavernij wilden tegenhouden, eisten zij wel zeer hoge financiële tegemoetkomingen en andere gunstige regelingen als voorwaarde voor hun instemming met de emancipatie. Alhoewel dit probleem sterk verbonden was met de economische situatie, zou de houding van de plantage-eigenaren, die nauwelijks open stonden voor compromissen, het nog moeilijker gemaakt hebben voor de overheid om mogelijke minder kostbare oplossingen te vinden.⁹ Siwipersad zag de bestaande economische situatie echter niet als belangrijkste oorzaak voor de vertraging, dit zouden de ontwikkelingen na de afschaffing in Brits-Guyana geweest zijn. De emancipatie zou daar desastreuze gevolgen hebben gehad voor de plantagecultuur, en de Nederlandse overheid wilde een gevolg daarvan voorkomen voor in de rest van West-Indië.

Vanwege de recente aandacht en interesse voor het slavernijverleden hebben de gemeentebesturen van Amsterdam, Rotterdam en Utrecht de rol van deze steden binnen het slavernijverleden laten onderzoeken. Zo verschenen in 2020 en 2021 verschillende boeken over deze steden, hierin werd ook aandacht besteed aan de rol van deze steden en hun inwoners bij de afschaffing van de slavernij. In de bundel *'De slavernij in Oost en West: Het Amsterdam-onderzoek'* onder redactie van Pepijn Brandon schreef Mitchell Esajas over een Amsterdamse lobby van plantagehouders, deze lobby verdedigde de rechten van de plantage-eigenaren en streefde ernaar zo gunstig mogelijke financiële regelingen te verkrijgen wanneer de slavernij afgeschaft zou worden. Dit deden zij onder meer door het sturen van petitie's aan de Tweede Kamer. Volgens Esajas zouden de Amsterdamse aandeelhouders de meest prominente rol hebben gespeeld bij de vertraging van de besluitvorming.¹⁰

De slechte economische situatie werd door alle door alle auteurs genoemd als belangrijk onderdeel van de besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij en een aanleiding voor het trage verloop daarvan. Maar er lijkt geen consensus te bestaan over de rol die de persoonlijke belangen van de plantage-eigenaren daarin hadden. Zo noemde Siwipersad de houding van de plantage-eigenaren wel, maar zag hij de zorgen over de economische gevolgen van de emancipatie als belangrijker oorzaak. Esajas wijst juist expliciet naar de rol van de plantage-eigenaren en de verdediging van hun persoonlijke belangen. Dit onderzoek gaat in op deze onduidelijkheden door te onderzoeken welke rol de financiële belangen van de plantage-eigenaren speelde bij de politieke besluitvorming rondom de

---

⁹ Siwipersad, *De Nederlandse regering*, 274.

¹⁰ Mitchell Esajas, Een Amsterdamse lobby voor 'herstelbetalingen' voor plantagehouders, in: Pepijn Brandon et al, *De slavernij in Oost en West: Het Amsterdam-onderzoek* (Amsterdam, 2020), 335-343.

afschaffing van de slavernij in Nederlands West-Indië tussen 1833-1862. Voorafgaand aan deze periode was er namelijk weinig sprake van een politiek debat over een mogelijke afschaffing van de slavernij. In 1833 kwam daar verandering in met de Britse emancipatie. De besluitvorming loop vervolgens door tot de definitieve afschaffing van de slavernij in 1863.

Onderzoeksmethode en bronmateriaal

In dit onderzoek volgt allereerst een beschrijving van de ontwikkeling van het abolitionisme in Nederland in de loop van de negentiende eeuw en het globale verloop van de besluitvorming rondom het slavernijvraagstuk tot aan de afschaffing van de slavernij in Nederlands West-Indië in 1863.

Vervolgens worden de onderzoeksresultaten gepresenteerd, verdeeld in drie hoofdstukken. In hoofdstuk 1 is in de eerste plaats beschreven wie tussen 1833 en 1863 de eigenaren van de plantages, en daarmee de eigenaren van de slaafgemaakten waren, en welke personen en organisaties nog meer aan te wijzen zijn als directe belanghebbenden bij het slavernijsysteem in Nederlands West-Indië. Zo wordt het duidelijk over wiens financiële belangen het in dit onderzoek eigenlijk gaat. Vervolgens is de economische trend van de plantages in West-Indië weergegeven vanaf het begin van de negentiende eeuw tot aan de 1863. Hierdoor wordt financiële situatie van de plantage-eigenaren in deze periode duidelijk. Voor hoofdstuk 2 en hoofdstuk 3 is de communicatie tussen overheidsambtenaren bestudeerd met betrekking tot de afschaffing van de slavernij. Ook is hierin de communicatie vanuit de plantage-eigenaren en andere belanghebbenden meegenomen. Op die manier is onderzocht op welke manier de financiële belangen van de plantage-eigenaren de politieke besluitvorming beïnvloed hebben. Hoofdstuk 2 behandelt de periode tussen 1833-1848, en hoofdstuk 3 de periode tussen 1848-1863. Ten slotte komen de resultaten uit deze drie hoofdstukken samen tot een concluderend antwoord op de hoofdvraag.

Slavernij ter discussie in de negentiende eeuw

In het begin van de negentiende eeuw maakte het Britse abolitionisme een grote opmars. Het Verenigd Koninkrijk nam op 25 maart 1807 het initiatief door de trans-Atlantische slavenhandel af te schaffen.¹¹ De Britten zetten ook andere landen, waaronder Nederland en Frankrijk, onder druk om hieraan mee te werken. Op 13 augustus 1814 tekende Het Verenigd Koninkrijk en Nederland het verdrag van Londen, waarin afgesproken werd dat Nederland de slavenhandel met alle mogelijke middelen zou tegengaan. Deze toezegging kwam vanuit Nederlandse kant niet vanuit een abolitionistische gedachte, maar was een van de voorwaarden die de Britten stelden voor de teruggave van de Nederlandse overzeese gebieden, die zij tijdens de Napoleontische oorlogen bezet hadden. De Britten waren niet tevreden met de halfhartige maatregelen van de Nederlandse regering, welke niet toereikend waren om de

---

¹¹ Alex van Stipiraan, *Rotterdam in Slavernij*, 318-319.

slavenhandel volledig te stoppen. Daarom werd er op 4 mei 1818 een nieuw verdrag getekend met duidelijkere maatregelen, waaronder zware straffen voor overtreders van het verbod. Sindsdien wordt de trans-Atlantische slavenhandel als officieel afgeschaft beschouwd. Echter betekende dit niet direct een einde aan de import van slaafgemaakten. Kooplieden konden namelijk via Caraïbische koloniën van andere Europese mogendheden waar de slavenhandel nog niet was afgeschaft, slaafgemaakten blijven importeren. Deze semilegale slavenhandel duurde voort tot ver in de jaren 1820.¹²

Zestien jaar na de afschaffing van de slavenhandel werd op 28 augustus 1833 door het Verenigd Koninkrijk besloten in al haar koloniën de slavernij in zijn geheel af te schaffen. Deze afschaffing werd door de Nederlandse regering als een bedreiging gezien. In 1830 was de verhouding tussen Europeanen en slaafgemaakten één of twintig. Dus angst voor vluchten en opstanden was in Suriname altijd al een gevaar, maar nu de slavernij ten einde was in het aangrenzende Brits-Guyana, zou dit voor massale vluchtpogingen of grote opstanden kunnen zorgen onder de slaafgemaakten in Suriname.¹³ Als voorzorgsmaatregel werd de militaire macht uitgebreid en in paraatheid gebracht. Ook werd een patrouilleboot ingezet op de rivier Corantijn, die de grens vormde met Brits-Guyana, om vluchtpogingen te voorkomen. Het aantal vluchten nam inderdaad toe, maar van massale ongeregeldeheid was geen sprake. In deze periode werden ook vanuit overheidsambtenaren de eerste voorstellen tot emancipatie en lotsverbetering gedaan, maar hier zou niet veel van terecht komen.¹⁴

Sinds de jaren 1840 begon het abolitionisme in Nederland te groeien. De Britse emancipatie gaf de abolitionisten de bevestiging dat hun doel te bereiken waren. Ook waren Britse abolitionisten actief in Nederland, met name in Rotterdam, de plaats waar destijds de meeste Britten woonden. Vanuit daar verspreidde het abolitionistische gedachtegoed naar de andere grote steden in het land, waar plaatselijke anti-slavernijbewegingen opgericht werden. Deze bewegingen waren grofweg te verdelen in twee ideologische stromingen. Ten eerste was er de liberale opvatting. Deze keurde de slavernij af omdat het in strijd zo zijn met het natuurrecht van vrijheid. Daarnaast zou vrije arbeid economisch gezien veel efficiënter zijn dan gedwongen arbeid. Tegenover de liberale stroming stond de religieus-evangelische stroming. Zij zagen slavernij als in strijd met de christelijke waarden.¹⁵ In 1842 werden vier adressen aan de koning aangeboden. Drie daarvan kwamen voort uit verschillende abolitionistische bewegingen, die pleitten voor emancipatie. Het vierde adres kwam van plantage-eigenaren in Suriname. Zij verdedigden hierin hun recht op financiële tegemoetkoming in het geval

---

¹² Alex van Stipriaan, *Surinaams contrast: Roofbouw en overleven in een Caraïbische plantagekolonie 1750-1863* (Leiden, 1993), 104-105.

¹³ Dirk J. Tang, *Met Hollandse bedaardheid; Hoe Nederland tussen 1800-1873 slavernij in de koloniën afschafte* (Zutphen, 2021), 97-99.

¹⁴ Siwpersad, *De Nederlandse regering*, 1-5.

¹⁵ Tang, *Met Hollandse bedaardheid*, 85-95.

van een emancipatie. Alhoewel de regering met de verschillende partijen in gesprek ging, zou dit niet tot hervormingen leiden.¹⁶

Het revolutiejaar van 1848 was het volgende belangrijke moment voor de politieke besluitvorming rondom de slavernij. In Frankrijk was de koning afgezet en werd door de voorlopige revolutionaire regering op 27 april door de revolutionaire regering, die toen slechts twee maanden aan de macht was, in alle koloniën afgeschaft. Dit deed de angst voor onrust opnieuw oplaaien onder de plantage-eigenaren in Suriname. De slaafgemaakten zouden nu namelijk naar zowel naar Brits- als Frans-Guyana kunnen vluchten. In Suriname bleken de gevreesde massale vluchtpogingen mee te vallen. Maar toch zette de ontwikkelingen de plantage-eigenaren aan om na te denken of de slavernij ook in Suriname afgeschaft zou moeten worden, en hoe dit in zijn werk zou moeten gaan.¹⁷ In Nederland bleef in 1848 een revolutie bespaard, maar ook hier kwam met de grondwetsherziening van Thorbecke feitelijk een einde aan de politieke macht van de koning. Dit had grote gevolgen voor de koloniën waar voorheen de koning het opperbestuur voerde. Nu kwam de bestuurlijke verantwoordelijkheid bij de ministers te liggen, en de wetgevende macht bij het parlement. Alhoewel slechts 3% van de Nederlandse bevolking voldeed aan de eisen van het censuskiesrecht, had dit de weg vrijgemaakt voor grote hervormingen, ook in de koloniën. Sindsdien werden door de Tweede Kamer verschillende voorstellen gedaan om de slavernij af te schaffen, maar toch kwam hier jarenlang niets van terecht.

Op 6 mei 1851 werd in Suriname een nieuw slavenreglement ingevoerd wat het oude reglement uit 1784 zou vervangen. Deze hervorming zou de toestand waarin de slaafgemaakten zich bevonden verbeteren. Het werd gezien als een tussenstap richting een uiteindelijke emancipatie. Toen dit reglement niet het gewenste resultaat bleek te hebben besloot minister van koloniën Charles Ferdinand Pahud in 1853 tot het instellen van de Staatscommissie voor de Slavenemancipatie. Deze staatscommissie zou de slavernijkwestie moeten onderzoeken en de overheid moeten adviseren over het te volgen beleid.¹⁸

Gedurende de laatste tien jaar voor van de besluitvorming was iedereen al overtuigd dat de emancipatie een zekerheid was. Er werden door de regering verschillende voorstellen gedaan om te behandelen in de Tweede Kamer. Daar kon men het echter niet eens worden over de volgende vraagstukken: 1. De datum van de afschaffing. 2. De tegemoetkomingen voor de plantage-eigenaren. 3. Of er staatstoezicht zou komen over de voormalige slaafgemaakten en hoe lang dit zou duren. 4. Of de overheid een rol zou spelen bij de immigratie van vrije arbeiders. Uiteindelijk, werd op 9 juli 1862 de wet ondertekend tot afschaffing van de slavernij in Suriname, en op 10 juli voor Curaçao en Onderhorigheden. De datum werd vastgesteld op 1 juli 1863. De plantage-eigenaren in Suriname

---

¹⁶ Tang, 100-107.

¹⁷ Tang, 115-118.

¹⁸ Tang, 118-126.

zouden een schadevergoeding van 300 gulden per slaafgemaakte krijgen, voor Curaçao gold een bedrag van 200 gulden per hoofd. Er zou een periode van 10 jaar staatstoezicht gelden voor Suriname, dit zou niet gelden voor Curaçao en de regering zou de immigratie van vrije arbeiders financieel ondersteunen.¹⁹

---

¹⁹ Tang, 136-142.

Hoofdstuk 1 De eigenaren van de plantages in Nederlands West-Indië en het vooruitzicht van de plantage-economie, tussen 1833-1863

1.1. De eigenaren van de plantages in Nederlands West-Indië tussen 1833-1863

Vanaf 1667 kwam Suriname definitief in Nederlandse handen en sindsdien vestigde zich steeds meer Nederlandse en andere Europese ondernemers zich in Suriname om daar plantages aan te leggen, in personen worden planters genoemd. Het fysieke werk op de plantages werd voor het overgrote deel gedaan door slaafgemaakte Afrikanen. Deze personen werden als kapitaalgoederen goed gezien en vormden dus een onderdeel van het bedrijfskapitaal van de plantage waarop zij werkten.

In de loop van de achttiende eeuw wilde Nederlandse kooplieden de landbouwproductie in West-Indië vergroten om minder afhankelijk te worden van import uit Franse gebieden. Deze kooplieden verstrekten daarom voor miljoenen guldens leningen versterkt aan planters in West-Indië.²⁰ In de tweede helft van de achttiende eeuw zou het in totaal om grofweg 80 miljoen gulden gaan. Daarvan zou 41 miljoen naar planters in Suriname gaan en 18 miljoen naar de andere Nederlandse gebieden in West-Indië. De overige 21 miljoen werd kwam terecht bij planters in gebieden van andere mogendheden. Mede door deze uitbreiding begonnen de prijzen voor koffie vanaf de jaren 70 van de achttiende eeuw af te nemen. Daarbij viel een groot deel van de afzetmarkt weg met het uitbreken van de Amerikaanse onafhankelijkheidsoorlog. Ook begonnen de productiekosten sterk toe te nemen. De planters konden de leningen niet meer terugbetalen en werden in grote getalen verplicht de bedrijven te verkopen aan de overzeese crediteuren in Nederland. In 1786 zouden nog maar 80 a 90 van de ongeveer 500 plantages in Suriname in eigendom zijn van planters in Suriname. Dit aantal zou in 1813 verder teruggelopen zijn naar 55 planters in Suriname.

De andere plantages, en daarmee de slaafgemaakten die op de plantages werkten, waren in bezit van eigenaren in Nederland of andere Europese landen. Een deel van deze crediteuren waren individueel, of als familie eigenaar of mede-eigenaar van een of meerdere plantages. Naast deze directe eigenaren waren er ook personen met aandelen in negotiaties. Deze negotiaties hadden dan op hun beurt een of meerdere plantages in bezit of gedeeld bezit. De eigenaren konden daarom in de meeste gevallen de plantages niet zelf beheren. Dit gebeurde daarom via administrateurs. Deze werkten voor de directe eigenaren, of waren in dienst van de negotiaties. Deze administrateurs waren voor een deel in Suriname, en voor een deel in Nederland gevestigd. Alhoewel de administrateurs geen directe eigenaars waren van de plantages en de slaafgemaakten, hadden zij daar wel een groot financieel

---

²⁰ J. P. van de Voort, *De West-Indische plantages van 1720 tot 1795* (Eindhoven, 1973), 9-18.

belang in. Dit fenomeen, waarbij de eigenaars van de plantages niet in Suriname, woonde wordt het absenteïsme genoemd.²¹

1.2. Het vooruitzicht voor de plantage-economie tussen 1833-1863

Er zijn verschillende uitgebreide onderzoeken gedaan naar de Surinaamse plantage-economie. Het is echter belangrijk te realiseren dat de daadwerkelijke economische situatie niet, of niet volledig overeen hoeft te komen met het beeld wat er destijds onder de plantage-eigenaren bestond van die situatie. De plantage-eigenaren hadden naar alle waarschijnlijkheid niet dezelfde toegang tot informatie over de algemene economische lang-termijntrend die onderzoekers vandaag de dag hebben. Aan de andere kant is het aannemelijk dat de plantagebeheerders juist zeer goed op de hoogte waren van de dagelijkse gang van zaken op de plantages in de omgeving. Daarbij is het dan wel belangrijk rekening te houden met het absenteïsme, waardoor de plantage-eigenaren in Nederland enkel indirecte informatie kregen van de beheerders in Suriname.

In 1993 heeft Alex van Stipriaan uitgebreid onderzoek gedaan naar de Surinaamse plantage-economie tussen 1700 en 1863. Deze gegevens komen voort uit bronmateriaal wat destijds voor de plantage-eigenaren toegankelijk moet zijn geweest. Het bronmateriaal bestond uit onder andere de Surinaamse almanakken, gouvernementsjournalen, koloniale verslagen, en archiefcollecties van verschillende particuliere organisaties. De volgende gegevens zullen dus naar alle waarschijnlijkheid bekend zijn geweest voor de plantage-eigenaren en andere belanghebbenden.²²

Rond 1700 telde Suriname rond de tienduizend inwoners, daarvan was een tiende Europeaan, met en het overige deel bestond uit slaafgemaakten. Er waren destijds ongeveer honderd suikerplantages in de kolonie, grotendeels geconcentreerd rondom de hoofdstad Paramaribo. Rond 1712 was het aantal suikerplantages gegroeid tot ongeveer 170. Vanaf de jaren 1720 werden ook de eerste koffieplantages aangelegd. Suriname was daarmee de eerste Europese kolonie in de Cariben waar koffie verbouwd werd. Vanaf de jaren 1730 werd ook cacao verbouwd, maar dit gebeurde op een veel kleinere schaal dan suiker en koffie, bovendien zijn hier geen prijsgegevens van bekend. Vanaf 1740 tot 1863 zijn, met uitzondering van de Franse revolutie- en Napoleontische oorlogen (1792-1815), de jaarprijzen per kilogram van de geëxporteerde producten bekend. In combinatie met de export in kilogram is dus ook de totale exportwaarde per product te achterhalen. Alhoewel de export van suiker in gewicht doorgaans een stuk groter was dan de export van koffie, was de kiloprijs voor koffie meestal anderhalf tot tweeënhalve keer groter dan de prijs voor suiker. De suikerprijzen bewogen van 1740 tot 1840 tussen de 25 en 50 cent per kilogram. De koffieprijzen bewogen in deze periode tussen 72 en 120 cent per kilogram. Tegenover de hogere prijs per kilogram stonden ook hogere productiekosten. Er was

---

²¹ Siwipersad, *De Nederlandse regering*, 170-173.

²² Alex van Stipriaan, *Surinaams contrast: Roofbouw en overleven in een Caraïbische plantagekolonie 1750-1863* (Leiden, 1993), 22-45.

voor een kilogram koffie grofweg twee keer zo veel oppervlakte nodig, en er waren twee keer zoveel slaafgemaakten nodig. Rond de helft van de achttiende eeuw was koffie het belangrijkste exportproduct van Suriname geworden. Rond 1755 lag de totale jaarlijkse exportwaarde van koffie rond de 3 miljoen gulden, tegenover 2,5 miljoen gulden aan exportwaarde van suiker. Omstreeks 1785 zou de koffie-export een hoogtepunt bereiken met 6 miljoen gulden per jaar, de suikerexport zou dan steeds tussen de 2 en 3 miljoen gulden bewegen. Vanaf de jaren 1760 werd ook katoen verbouwd, maar dit zou in gewicht en exportwaarde niet op vergelijkbaar niveau komen als suiker en koffie, al was de prijs per kilogram een stuk hoger dan de andere producten. In 1775 bestond de vrije bevolking in Suriname uit ongeveer 2600 personen en woonden er 60.000 personen in slavernij. Over het algemeen kan de achttiende eeuw als een bloeiperiode voor Surinaamse plantage-economie gezien worden.²³

Na de onderbreking van de Franse revolutie- en Napoleontische oorlogen (1792-1815), zou de plantage-economie gedurende de negentiende eeuw in verval raken. De exportprijzen van suiker, koffie en katoen liepen sterk terug. Daarnaast ontstond er een gebrek aan arbeidskrachten. Reeds vermeld was in 1818 de trans-Atlantische slavenhandel definitief afgeschaft. Daardoor nam de import van slaafgemaakten sterk af. Alhoewel door de eerder genoemde mazen in de wet via Caraïbische koloniën van andere Europese mogendheden slaafgemaakten geïmporteerd konden worden, ging deze semilegale slavenhandel met veel moeilijkheden en risico's gepaard. Om de smokkel van slaafgemaakten te stoppen, werd in 1826 besloten alle personen in slavernij te registreren in de zogenaamde slavenregisters. Hierdoor kwam de illegale import definitief ten einde.²⁴

Door het verdwijnende aanbod in de loop van de negentiende eeuw daalde het aantal slaafgemaakten snel. In combinatie met de groeiende vraag naar arbeid voor de suikerproductie nam de prijs voor slaafgemaakten sterk toe. Rond 1760 zou een gemiddelde slaafgemaakte veldweker 280 gulden kosten, in 1830 was dit gestegen naar 1000 gulden per veldslaaf.²⁵ De productie van koffie en katoen verminderde daardoor sterk en steeds meer plantages werden verlaten. In combinatie met de dalende prijzen daalde de exportwaarde van koffie van 4 naar 1 miljoen gulden. In de periode daarna zou de exportwaarde van koffie en katoen nog verder zakken. De slaafgemaakten die verkocht werden door koffie- en katoenplanters, kwamen terecht op de suikerplantages. De productie en export van suiker zou tussen 1820 en 1863 verdubbelen, van 8000 naar 16000 ton. Maar door de scherpe daling in prijs per kilogram, van ongeveer 45 naar 25 cent per kilogram bleef de totale exportwaarde tussen 1820 en 1863 grofweg tussen de 3 en 5,5 miljoen gulden bewegen. Voor dezelfde omzet moest nu dus veel meer geproduceerd worden. Het aantal slaafgemaakten op suikerplantages steeg van 10.000 personen in 1815 naar 20.000 personen in 1863. Met daarbovenop de stijgende prijzen die voor slaafgemaakten

---

²³ Stipriaan, *Surinaams contrast*, 33-37.

²⁴ Stipriaan, 104-107.

²⁵ Stipriaan, 111.

betaald moesten worden, stegen de productiekosten enorm, en dat tegenover een stagnerende exportwaarde. Op het moment van de emancipatie was de slavenbevolking afgenomen tot 36.000 personen. Intussen was de vrije bevolking juist gegroeid tot 15.000 personen.²⁶

De dalende exportwaarde van koffie en katoen, gecombineerd met de dalende rendabiliteit van de suikerexport geeft een duidelijk verval aan voor de negentiende eeuw. De overheid moest Suriname steeds vaker financieel ondersteunen.²⁷ De totale balans van de Surinaamse overheid is bekend voor de periode 1790-1863. Tussen 1790 en 1835 was er wisselend sprake van een positief en negatieve balans. Daarna bleef het saldo negatief en liep nam het tekort steeds verder toe. Van 1835 tot in de jaren 1860, de periode van de besluitvorming rondom de emancipatie, liep het tekort op de balans toe van 135.000 gulden, en in de jaren 1860 was dit tekort opgelopen naar 638.000 gulden.²⁸ De periode na de negentiende eeuw laat dus een duidelijk verval zien in de Surinaamse plantage-economie.

In dit hoofdstuk komt het verschil naar boven tussen de financiële belangen van de Surinaamse plantage-economie enerzijds en de persoonlijke financiële belangen van de plantage-eigenaren anderzijds. Alhoewel deze belangen gedeeltelijk overlappen is in dit hoofdstuk aangetoond dat een groot deel van de plantage-eigenaren niet in Suriname aanwezig was; het absentisme. Deze overzeese plantage-eigenaren wensten uiteraard een zo groot mogelijke opbrengst uit de koloniale bezittingen maar zij waren in hun dagelijkse leven doorgaans niet betrokken bij de plantage-economie.

In de bijlage van dit onderzoek is een grafische weergave opgenomen van de gegevens.

---

²⁶ Stipriaan, 33-37.

²⁷ Stipriaan, 36-37.

²⁸ Stipriaan, 439.

Hoofdstuk 2. De rol van de financiële belangen van de plantage-eigenaren binnen de besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij, tussen 1833-1848

2.1 De rol van de financiële belangen van de plantage-eigenaren binnen de besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij, tussen 1833-1840

Sinds de oprichting van het Koninkrijk der Nederlanden in 1813 lag de politieke besluitvorming feitelijk in handen van de koning. Hier zou pas in 1848 verandering in komen. De ministers waren dan ook enkel aan de koning verantwoording verschuldigd. Onder de verantwoordelijkheid van de koning was de minister van koloniën de belangrijkste besluitvoerder over Suriname. Bij de besluitvorming in den Haag werd echter altijd rekening gehouden met het standpunt vanuit Paramaribo, waar de gouverneur-generaal de belangrijkste gezagvoerder was. In de periode 1833-1848 hebben de minister van koloniën en de gouverneur-generaal van Suriname dus altijd de hoofdrol gespeeld bij de besluitvorming.²⁹ Toen het Britse voorstel om de slavernij af te te op 22 juli 1833 in het House of Commons werd aangenomen, leidde dit tot grote bezorgdheid binnen de Nederlandse overheid.

De heer W. H. Lans, ambtenaar in Suriname, achtte het onmogelijk de slavernij daar te kunnen handhaven na de Britse emancipatie en was van mening dat de overheid enkel kon kiezen tussen een ‘geheel of gedeeltelijk verlies’ van de kolonie, ‘om niet te spreken van het gevaar voor de kolonisten om op een ellendige wijze hun leven te verliezen’. Op 25 augustus, deed hij daarom een voorstel om de slavernij in Suriname af te schaffen. Lans wijst er op dat de Britse emancipatie een vrije keuze van de overheid is geweest, en dat daarom het terecht is dat de plantage-eigenaren ruim gecompenseerd zijn. Voor Suriname zou echter gelden dat de emancipatie een noodzaak was in het belang van de planters, en daarom zouden zij zich met een ‘aanmerkelijk verlies moeten troosten’. Maar van dit verlies valt niets terug te zien in zijn concrete voorstel. De overheid zou de plantage-eigenaren met 600 gulden per slaafgemaakte vergoeden. Vervolgens zouden de voormalige slaafgemaakten via arbeid het voorschot voor hun vrijlating moeten terugbetalen. Hij verwachtte dat de vrijverklaarden het zware werk op de suikerplantages zouden weigeren, en stelde daarom voor om over te gaan op de teelt van producten die minder arbeidsintensief waren, zoals cacao, kokosnoten en vanille.³⁰

Op dat moment was G. G. Clifford ad interim minister van koloniën en E. L. van Heeckeren was gouverneur-generaal van Suriname. Geen van beide heren kon zich in het voorstel van Lans vinden. Volgens Clifford zouden de plantage-eigenaren niet ‘makkelijk te bewegen zijn’ om aan de

---

²⁹ Siwpersad, *De Nederlandse regering*, 6.

³⁰ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4231 1833, nrs 114-163, 25 oktober 1833, no. 130 k/c. Memorie Lans, 25 augustus 1833.

emancipatie mee te werken. Ook zouden de slaafgemaakten na hun vrijverklaring niet meer tot arbeid te motiveren zijn. Van Heeckeren zou de mening van Clifford delen. De overheid zou zich namelijk ‘zo min mogelijk moeten inlaten met de huisselijke jurisdictie van de slaven’. Bovendien zouden de voorschotten aan de slaafgemaakten ‘onherstelbaar verloren zijn’ voor de schatkist. Ook zou er voor Suriname nog voldoende tijd zijn om de resultaten van de Britse emancipatie te onderzoeken, alvorens zelf besluiten te nemen omtrent het slavernijsysteem.³¹

Op 30 mei 1834 werd Clifford opgevolgd door J. van den Bosch. Hij was geen voorstander van emancipatie. In de eerste plaats zag hij ‘welk nut er te verwachten viel van de emancipatie’. Bovendien was zijn missie in Suriname om vanuit de kolonie de Nederlandse schatkist, die door de gemaakte kosten rondom de afscheiding van België erg leeg geraakt was, aan te vullen. Grote hervormingen zoals de afschaffing van de slavernij, die veel geld uit de schatkist zouden vragen, gingen daar dus volledig tegenin. Tussen 1834 en 1836 zou het emancipatievraagstuk niet meer ter sprake komen, totdat in 1837 in Suriname de onrust onder de slaafgemaakten zou toenemen, met meerdere slaafgemaakten die vluchtten naar Brits-Guyana. Van Heeckeren was mede daardoor van mening veranderd en zag de emancipatie als onvermijdbaar en zelfs wenselijk voor Nederlands West-Indië.³² Hij stelde daarom voorbereidende maatregelen voor, zoals het overbrengen van vrije arbeiders uit Afrika.³³ Van den Bosch bleef de emancipatie afwijzen, met name vanwege de grote kosten die daarmee gepaard zouden gaan.

Na het overlijden van Van Heeckeren werd naar het advies van Van den Bosch, de heer J. C. Rijk tot gouverneur-generaal van Suriname benoemd. Rijk was schout bij nacht bij de marine, en zijn militaire achtergrond zou blijken uit zijn plannen om de onrust en vluchtelingen tegen te gaan. Hij was bij zijn aantreden tegen een emancipatie vanwege een gebrek aan financiële middelen. Hij wenste daarentegen met militaire macht de onrust te bestrijden. Hij stelde onder andere voor het garnizoen van Suriname uit te breiden en een ‘groot zeestoomvaartuig’ te bouwen. Ook loofde hij premies uit voor gevangengenomen of gedode vluchtelingen.³⁴ Uiteindelijk zou slechts een klein deel van zijn voorstellen goedgekeurd worden, maar alsnog waren de jaarlijkse uitgaven voor de militaire macht in Suriname gestegen. Deze uitgaven waren gestegen van 280.000 in 1832 tot 400.000 gulden in 1839. Deze militaire uitgaven, die in de loop der jaren nog meer zouden toenemen, waren een hoofdoorzaak voor het tekort op de Surinaamse balans. Naast de militaire maatregelen wilde Rijk ook de plantage-eigenaren tegemoetkomen voor het productieverlies door gevluchte de slaafgemaakten. Rijk stelde

---

³¹ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4233 1834, nrs 68-114, 6 mei 1834, no. 89k. Van Heeckeren aan Van Den Bosch, 17 februari 1834.

³² Siwpersad, 11-14.

³³ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4245 1837, nrs 68-114, 10 mei 1837, no. 110. Van Heeckeren aan Van den Bosch, 1 maart 1837.

³⁴ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4423 1837, t2-f6, 19 maart 1839, La S3. Rijk aan Van den Bosch 26 februari 1839.

daarom als compensatie voor dit verlies voor de uitvoerrechten die plantage-eigenaren over hun producten betaalden te verminderen. Het zou op zijn minst opmerkelijk genoemd mogen worden dat er volgens Rijk geen geld voor de emancipatie zou zijn, maar wel voor de uitbreiding van de militaire macht om het slavernijsysteem overeind te houden en daarnaast nog via de vermindering van uitvoerrechten de plantage-eigenaren ten koste van de schatkist te begunstigen.³⁵ In lijn met de eerdergenoemde missie van Van den Bosch om vanuit Suriname de Nederlandse schatkist aan te vullen, zag Van den Bosch de plannen van Rijk absoluut niet zitten. Voor de militaire uitgaven was simpelweg geen geld, maar de afkeuring van het vierde voorstel is het meest interessant. Volgens Bosch zou deze regeling vanwege het absentisme Suriname niet ten goede komen maar de plantage-eigenaren zouden deze gelden ‘elders verteren’. Hij doelde hiermee op het absentisme, wat hij beschreef als een ‘ware kanker die aan de welvaart van Suriname klaagt en zal blijven klagen’.

Het laatste voorstel onder het ministerschap van Van den Bosch van de heer L van Rossum, in 1839. Hij wilde naast de het vrijkopen van de slaafgemaakten, ook de plantages onteigenen. De voormalige slaafgemaakten zouden daar blijven werken. De plantage-eigenaren zouden vervolgens obligaties krijgen in deze gouvernementsplantages, ter waarde van 1000 gulden per onteigende slaafgemaakte. De plantage-eigenaren zouden over deze obligaties een gegarandeerde 5% rente per jaar ontvangen. Nadat de obligaties en de opgebouwde rente door de overheid waren afbetaald, zouden de plantages teruggegeven worden aan de voormalige plantage-eigenaren. Van Rossum verwachtte dat dit in zeven jaar te realiseren was. In totaal zou dit plan de overheid over de hele periode 40 miljoen gulden kosten.³⁶ Niet verassend kon Van Den Bosch zich, vanwege de enorme financiële kosten, niet vinden in het plan.

Het is duidelijk dat de overheid vanaf 1833 veel rekening hield met de financiële belangen van de plantage-eigenaren. Dit wordt met name duidelijk uit het voorstel van Lans. Terwijl hij de emancipatie een noodzaak noemde en de plantage-eigenaren daarom bereid moesten zijn om een gedeeltelijk offer te maken, stelt hij alsnog als vanzelfsprekend een hoge schadeloosstelling voor. De financiële compensatie voor de plantage-eigenaren werd zodanig als een vanzelfsprekend gezien, dat men het niet nodig achtte de redenen voor de compensatie uit te leggen. Een aanleiding hiervoor zou de financiële compensatie bij de Britse emancipatie kunnen zijn. Daar werd in totaal 20 miljoen pond betaald in tegemoetkomingen aan de plantage-eigenaren.³⁷ Per slaafgemaakte was dat 51,17 pond, dit bedrag stond gelijk aan 622 gulden.³⁸ De overheid zou de Britse compensatie als een voorbeeld gezien

---

³⁵ Siwpersad, 15-20.

³⁶ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4304 1844, nrs. 318-363, 20 juli 1844, no. 330. Speciaal rapport over de memorie van de heer Van Rossum, 26 augustus 1839.

³⁷ Nick Draper, ‘Possessing Slaves’: Ownership, Compensation and Metropolitan Society in Britain at the time of Emancipation 1834-1840, in: *History Workshop Journal Issue 64* (2007), 75-76.

³⁸ Sypesteyn, *Afschaffing der slavernij*, 10.

kunnen hebben en vrezen dat de plantage-eigenaren hiernaar zouden wijzen als zij geen vergelijkbare vergoeding zouden krijgen.

Vervolgens is het bijzonder dat de Clifford en Heeckeren er bij voorbaat vanuit gingen dat de plantage-eigenaren geen goedkeuring zouden geven voor een emancipatie, zonder eerst met hen in gesprek te gaan. Bovendien valt de vraag te stellen of die zogenaamde goedkeuring wel nodig was, aangezien de overheid uiteindelijk het laatste woord zou hebben. Van den Bosch, hoewel tegenstander van de emancipatie, leek minder rekening te houden met de persoonlijke belangen van de plantage-eigenaren, met zijn kritische opmerkingen over het absentisme in zijn reactie op de voorstellen van Rijk. Hij maakte hiermee het verschil tussen de economische belangen van de plantage-economie en de persoonlijke belangen van de plantage-eigenaren. Dit verschil wordt in de rest van het onderzoek nog duidelijker.

2.2 De rol van de financiële belangen van de plantage-eigenaren binnen de besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij, tussen 1840-1844.

Op 1 januari 1840 werd Van Den Bosch opgevolgd door J. C. Baud. Hij zou een voorstander zijn van de emancipatie. Toen de heer B. J. Elias, destijds referendaris in op het ministerie van koloniën, zijn zorgen uitte over de toegenomen wens naar vrijheid onder de slaafgemaakten en meldde dat het uitblijven van een emancipatie vroeg of laat zou leiden tot een massale opstand. Baud reageerde hierop dat hij 'uit christelijk en menslievend oogpunt niets liever wenste dan de emancipatie der slaven'.³⁹ Deze zelfde verklaring heeft hij gedaan in een brief aan Rijk op 2 oktober 1841. In deze brief vroeg hij onder andere aan Rijk of de resultaten uit Brits-Guyana gunstig waren voor het uitvoeren van een emancipatie, wat het bedrag zou zijn wat nodig was voor de schadeloosstelling, welke voorbereidingen er getroffen diende te worden en welke maatregelen er getroffen moesten als de emancipatie toch niet door zou kunnen gaan.⁴⁰ Rijks antwoorden waren niet bemoedigend. Alhoewel hij inmiddels ook overtuigd was dat de slavernij afgeschaft moest worden om de rust in de kolonie te bewaren, verwachtte hij een grote klap voor de plantage-economie als gevolg van een afschaffing. Hij wees op berichten over luiheid en ongehoorzaamheid onder voormalige slaafgemaakten in Brits-Guyana en de stijging van de productiekosten. Daarnaast had Baud ook bij eigenaren geïnformeerd over de verwachte gevolgen van een emancipatie, een van hen was N. H. Wilkens. Niet heel verassend schetste hij een zeer negatief beeld van de verwachte gevolgen.⁴¹ Volgens Siwipersad

---

³⁹ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4275 1841, nrs. 435-491, 20 oktober 1841, no. 462. Nota-Elias, 28 augustus 1841.

⁴⁰ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4439 1841, 2 oktober 1841, La F1. Rijk aan Baud, 2 oktober 1841.

⁴¹ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4277 1842, nrs. 1-38. 17 januari 1842, no. 24/B. Nota-Wilkens, 17 januari 1842.

hadden deze negatieve berichten uit Brits-Guyana Baud overtuigd om de emancipatie uit te stellen.⁴² Deze beslissing komt namelijk naar voren in zijn rapport van 20 juli 1842.⁴³

Uit dezelfde brief van 2 oktober komt echter een opmerkelijk standpunt naar voren. Baud haalde namelijk zelf de boeken aan van J. De Neufville; *'De vrijlating der slaven en hare gevolgen beschouwd en op de Nederlandsche volkplantingen toegepast'* en van J. J. Gurney; *'A Winter in the West Indies'*.^{44 45} Zij schreven zeer positief over de gevolgen van de emancipatie in Brits-Guyana. De emancipatie zou de productie gestimuleerd hebben en de rendabiliteit van de plantages hebben vergroot. Ze noemden de schadeloosstelling die de Britse plantage-eigenaren kregen een 'pure winst.' De reactie van Baud op deze beschouwingen is zeer tekenend. Hij schreef dat deze mogelijk positieve gevolgen voor de plantage-eigenaren 'niet wegnemen dat een emancipatie in alle gevallen een onteigening is, en dat deze bezwaarlijk zonder een schadeloosstelling zou kunnen, onverschillig welke gevolgen daar voor de eigenaren zijn te verwachten.' Vervolgens gaf Baud aan dat de gezindheid van de regering niet voldoende is om tot een emancipatie over te gaan, zonder het beschikbare geld, in zijn ogen tussen 30 en 40 miljoen gulden, om de schadeloosstelling te kunnen verlenen. Hij zag de schadeloosstelling als een absolute voorwaarde voor de emancipatie, ook als er geen 'schade' zou zijn veroorzaakt. Hier wordt opnieuw het verschil duidelijk tussen de economische belangen van de plantage-economie, ten gunste van de schatkist, en de persoonlijke belangen van de plantage-eigenaren. Voor Baud wogen deze laatste belangen duidelijk heel zwaar, mogelijk nog zwaarder dan de algemene economische belangen. De 30 a 40 miljoen zou namelijk een gigantische greep uit die schatkist zijn die niet aan andere mogelijke economische activiteiten gespendeerd zou kunnen worden. Waar Siwipersad de focus legde op de berichten over Brits-Guyana en de verwachtingen voor de economie van Suriname die daaruit voortkwamen, kan er alleen gespeculeerd worden over de daadwerkelijke rol die deze berichten gespeeld hebben bij het besluit de emancipatie uit te stellen. Maar de persoonlijke financiële belangen van de plantage-eigenaren waren duidelijk doorslaggevend voor Bauds keuze.

Baud liet deze keuze tot uitstel ook bekend maken aan de overheid in Brits-Guyana, in een reactie op de toegenomen druk van Britse abolitionisten, die ook het Nederlandse abolitionisme deden groeien. Op 12 november 1841 liet hij namens de regering aan het Verenigd Koninkrijk weten de slavernij af te

---

⁴² Siwipersad, 69-71.

⁴³ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4283 1842, nrs 297-396. 20 juli 1842, no 317. Baud aan de koning, 20 juli 1842.

⁴⁴ J. De Neufville; *De vrijlating der slaven en hare gevolgen beschouwd en op de Nederlandsche volkplantingen toegepast* (Amsterdam, 1841).

⁴⁵ J. J. Gurney; *A Winter in the West Indies* (Londen, 1840).

willen schaffen, maar dat dit op dat moment nog niet mogelijk was vanwege het gebrek aan geldmiddelen.⁴⁶

Het besluit om de emancipatie uit te stellen betekende niet dat Baud de handdoek in de ring had gegooid. In hetzelfde rapport van 20 juli 1842, waarin hij aangaf de emancipatie uit te willen stellen, schreef hij in te zetten op een beleid van lotsverbetering. Hiermee wordt het streven bedoeld naar hervormingen van de slavenreglementen ten gunste van de slaafgemaakten. Het bestaande slavenreglement dateerde uit 1784, en liet veel ruimte voor de slechte leefomstandigheden en de gewelddadige onderdrukking waar het Surinaamse slavernijsysteem om bekend stond. Deze verandering in zijn streven zou gezien kunnen worden als een compromis richting de plantage-eigenaren. Maar zo zagen zij dat zelf absoluut niet, en juist rondom dit vraagstuk werd de venijnige tegenstand van de plantage-eigenaren duidelijk. Toen het ontwerp voor een nieuw reglement aan de eigenaren gepresenteerd werd, werden er meerdere ontving de overheid meerdere adressen van plantage-eigenaren, met name uit Amsterdam, waarin fel geprotesteerd werd tegen de voorgestelde regelingen. Volgens hen zou de overheid het recht en de bevoegdheid niet hebben om zich te bemoeien met de omgang van hun eigendom en dit werd dan ook gezien als een inbreuk om het eigendomsrecht. Bovendien zouden de voorgestelde hervormingen aan de slavenreglementen de rendabiliteit van de plantages drastisch verminderen. Daarom eisten zij schadeloosstelling.⁴⁷ Naar initiatief van Baud, en aangemoedigd door de koning, die ook een betere bescherming van de slaafgemaakten wenste, werd op 20 juli 1842 een commissie ingesteld om het voorgestelde reglement te onderzoeken en tot een concreet voorstel te komen voor een nieuw slavenreglement. In deze commissie zaten de heren M. P. Fiers Smeding, president van het gerechtshof van Suriname, drie ambtenaren in Suriname; G. S. De Veer, de eerdergenoemde W. H. Lans, en J. Helb, en drie plantage-eigenaren; A. van der Poll, U. Wilkens en E. G. Veldwijk, zij woonden allemaal in Amsterdam. Het feit dat juist deze overzeese plantage-eigenaren, die mogelijk nog nooit een van hun eigen slaafgemaakten persoonlijk gezien hadden, laat staan op de hoogte waren van de toestand op de plantages, inspraak hadden op de slavenreglementen, laat geen twijfel over de enorme rol die de persoonlijke financiële belangen van de eigenaren speelden, tegenover de belangen van de verschillende personen in Suriname die daadwerkelijk de invloed van de reglementen ondervonden. De commissie zou echter niet eens tot één gezamenlijk rapport komen, en werd daarom al in hetzelfde jaar op 21 september door de koning ontbonden.⁴⁸

---

⁴⁶ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4276 1841, nrs. 492-556, 6 december 1841, no. 516. Nota-Elias, Dedel aan Aberdeen, 12 november 1841.

⁴⁷ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4284 1842, nrs. 397-481. 20 september 1842, no 421. Baud aan de koning, 20 september 1842.

⁴⁸ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4284 1842, nrs. 397-481. 3 oktober 1842, no 451. Baud aan de commissie, 3 oktober 1842.

Nu de poging via een commissie tot reglement te komen, gaf Baud aan de nieuwe gouverneur generaal B. J. Elias, die op 15 november 1842 Rijk had opgevolgd, de moeilijke opdracht om met instemming van de plantage-eigenaren tot een nieuw reglement te komen.⁴⁹ Elias, gesteund door Baud, zou hiermee in een hevig conflict belanden met de plantage-eigenaren. Het conflict werd al snel persoonlijk tot Elias verschillende individuele plantage-eigenaren beschuldigde van het mishandelen van slaafgemaakten. Op hun beurt beschuldigden zij Elias van leugens. Een belangrijke rol speelde de heer Ph. de Kanter. Hij was procureur generaal in Suriname, de belangrijkste ambtenaar na de gouverneur generaal, en hij verdedigde de plantage-eigenaren op alle mogelijke manieren.⁵⁰ Bovendien was hij zelf ook slaveneigenaar, en had dus zo ook een persoonlijk belang in deze zaak.⁵¹ Alhoewel het conflict begon over de hervorming slavenreglementen vielen de plantage-eigenaren al snel het hele beleid van de overheid aan, het werd koninklijke alleenheerschappij genoemd, een ‘anomalie in een constitutioneel staatsbestel’, het gevoerde beleid zou willekeurig zijn, veel te vaak veranderden en de economie schaden.⁵² De plantage-eigenaren legden de kwestie voor aan de Tweede Kamer. Daar werd besloten om een onderzoekscommissie in te stellen om zich te buigen over het situatie.⁵³ Hierin zaten de leden Faber, Riemsdijk, Strens, Van Dam van Isselt, Den Tex en Bruce. Niet onbelangrijk is dat de heer Bruce zelf slaveneigenaar was.⁵⁴ Deze parlementaire onderzoekscommissie gaf de plantage-eigenaren op de meeste punten gelijk. Opvallend is dat de commissie wel oordeelde dat inderdaad ‘een met de behoeften van den tijd en de ware belangen der kolonie overeenkomstig slavenreglement moest komen’. Dit punt was echter inmiddels zo ondergesneeuwd door de andere discussiepunten, mogelijk een bewuste strategie van de plantage-eigenaren, dat er nog maar weinig aandacht aan besteed werd.⁵⁵

Het uit de hand gelopen conflict had Elias diep geraakt en hij had al in september 1843 zijn ontslag aangeboden. Hij wilde het ‘gaarne aan iemand anders overlaten als het ware de kolonie te herscheppen waar de grote meerderheid der ingezetenen en ook enige der voornaamste ambtenaren gewetenloze mensen waren die niets ander beoogden dan hun vuig eigenbelang’.⁵⁶ In april 1845 had hij

---

⁴⁹ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4284 1842, nrs 397-481. 3 oktober 1842, no 451. Baud aan Elias, 3 oktober 1842.

⁵⁰ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4309 1842, nrs 538-770. 3 oktober 1842, no 560. Elias aan Baud, 1-16 september 1844.

⁵¹ Nationaal Archief Den Haag, Slavenregisters (NT00461.7), inv.nr. 7. 29 januari 1846, no 923. Slaafgemaakten van Ph. De Kanter, 1838.

⁵² Gebroeders Belifante, ‘Verzameling van stukken aangaande de Surinaamsche aangelegenheden, thans aanhangig bij de Tweede Kamer der Staten Generaal, Eerste gedeelte (Den Haag, 1845), 1-15.

⁵³ Staten-Generaal digitaal, Officiële publicaties, Handelingen. Handelingen Tweede Kamer 1844-1845, 25 april 1845 (0000446566).

⁵⁴ Nationaal Archief Den Haag, 2.02.09.08 Archief van de Algemene Rekenkamer 1814-1919 (K23028), inv.nr. 223, Plantageslaven Suriname: plantage A-B. 1863 Borderel PL019.

⁵⁵ Siwpersad, 116-123.

⁵⁶ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4309 1844, nrs 538-770. 24 december 1844, no 560. Elias aan Baud, 24 december 1844.

toestemming voor zijn ontslag gekregen en een paar maanden later, op 16 juli 1845, legde hij zijn functie neer.⁵⁷ Alhoewel Baud Elias tijdens het conflict uitgesproken steunde, en ook zelf niet leek tergen te deinzen voor de plantage-eigenaren, zou hij uiteindelijk toch rekening met hen houden. Voor het vertrek van Elias had hij hem nog gezegd alle voorstellen voor een nieuw slavenreglement te staken, om zo verder conflict te voorkomen.⁵⁸ Het conflict rondom de slavenreglementen laat in de eerste plaats zien dat opnieuw de financiële belangen van de plantage-eigenaren doorslaggevend waren voor het overheidsbeleid onder minister Baud.

2.3 De rol van de financiële belangen van de plantage-eigenaren binnen de besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij, tussen 1844-1848.

Toen het duidelijk werd dat de plantage-eigenaren alle pogingen tot lotsverbetering zouden dwarsbomen, besloot Baud opnieuw te streven naar emancipatie. Precies twee jaar na het rapport waarin hij de emancipatiekwestie uitstelde, schreef hij op 20 juli 1844. een uitgebreid rapport aan de koning waarin hij uitlegde waarom de emancipatie noodzakelijk was. Alhoewel Baud een tijdelijke terugval voor de plantages verwachtte, zou het behouden van het slavernijsysteem volgens hem nog veel ergere gevolgen hebben voor de plantage-economie. Hij wees hiervoor op de snelle afname van het aantal slaafgemaakten op de plantages; van 1833 tot 1841 was het aantal gekrompen van 42.272 personen in 1833 naar 34.773 personen in 1841. Volgens Baud zou Suriname na enkele jaren veranderen in 'een geraamte zonder leven, waarvan het bezit voor het moederland weinig waarde zal hebben'.⁵⁹ Baud schreef dat de suikerproductie juist aan het toenemen was. Dit zou volgens Baud in combinatie met het verlies van arbeidskrachten dat de slaafgemaakten per persoon steeds harder moesten werken, wat opnieuw zou leiden tot verslechtering van de omstandigheden en meer sterfgevallen.

Baud geeft in het rapport een opsomming van de voorstellen voor emancipatie sinds 1833.⁶⁰ Het meest opmerkelijke van deze ontwerpen moet toch wel die van de heer G. C. Bosch Reitz zijn, uit 1842. Bosch Reitz was een van de voornaamste eigenaar en stond bovenaan bij alle adressen en brieven waarbij de hervormingen van de slavenreglementen aangevallen werden. Zijn voorstel kwam grotendeels overeen met dat van L. van Rossum.⁶¹ De plantages zouden dus onder het beheer van het gouvernement komen, en alle plantage-eigenaren zouden daarin per slaafgemaakte een obligatie krijgen ter waarde van 1000 gulden, met een gegarandeerde rente van 5%. Na het volledig afbetalen

---

⁵⁷ Siwpersad, 123-126.

⁵⁸ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4317 1845, nrs. 256-297. 4 augustus 1845, no. 267. Elias aan Baud, 16 juni 1845.

⁵⁹ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4304 1844, nrs. 318-363, 20 juli 1844, no. 330. Baud aan de koning, 20 juli 1844.

⁶⁰ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4304 1844, nrs. 318-363, 20 juli 1844, no. 330. Baud aan de koning, 20 juli 1844.

⁶¹ Blz 16 van dit onderzoek

van de obligaties zouden de plantages teruggegeven worden aan de plantage-eigenaren. Bosch Reitz voegde hier aan toe dat de emancipatie vrijwillig moest zijn, maar eigenaren die zich zouden onttrekken zouden daarmee uitdrukkelijk hun aanspraak op schadeloosstelling verliezen bij alle toekomstige besluiten met betrekking tot het slavernijsysteem. Niet verassend was dit, veruit de hoogste schadeloosstelling die in de hele periode voorgesteld is.

Alhoewel dit emancipatievoorstel op de eerste plaats tegenstrijdig kan lijken met zijn houding tegenover de hervormingen van de slavenreglementen, hoeft dat niet zo te zijn. Een vernieuwing van de slavenreglementen zou de plantage-eigenaren verplichten tot een betere, en daarmee duurere behandeling van de slaafgemaakten, wat rationeel gezien enkel nadelen had. Een slaveneigenaar die zijn slaafgemaakten uit zichzelf een goede behandeling gunde, kon dit immers ook zonder slavenreglement doen. Daarentegen zal Bosch Reitz naar alle waarschijnlijkheid goed op de hoogte zijn geweest van de economische neergang van de plantage-economie, een emancipatie tegen een flinke schadeloosstelling zou daarom ook als een gunstige uitweg gezien worden. Ten slotte zou zal Bosch Reitz ook op de hoogte zijn geweest van het gebrek aan geld voor een direct schadeloosstelling, daarom zou de overheid eerder akkoord gaan met een betaling over langere periode.

Naast dit ontwerp werden ook voorstellen gedaan die minder gunstig voor de plantage-eigenaren waren, al werd overall, met uitzondering van één ontwerp, een schadeloosstelling voorgesteld, al werd dit nergens in concrete bedragen uitgedrukt. Bij dat ontwerp stond de opmerking staat dat het niet in overweging genomen is, omdat de instemming van de plantage-eigenaren ‘wel nimmer zou zijn verkregen’. De uitzondering kwam van een anoniem persoon die voorstelde de slaafgemaakten twee vrije dagen per week te geven, om op deze vrije dagen tegen betaling te werken om zichzelf vrij te kopen. Ook was er een voorstel van een zekere heer Betting, om de slaafgemaakten het recht te geven van een deel van de winst van de plantage, om zich op deze manier vrij te kopen. De plantage-eigenaren zouden ook hun slaafgemaakten kunnen verkopen voor obligaties in op te richten gouvernementsplantages. Daarnaast werden nog meer en minder concrete voorstellen gedaan. Op basis van de gedane voorstellen maakte Baud op wat de belangrijkste uitgangspunten zouden zijn voor de regeling van de emancipatie. Deze uitgangspunten waren: De emancipatie mocht niet ten laste van de schatkist komen, de afschaffing kon niet plaatsvinden zonder schadeloosstelling voor de eigenaren en om dit te bewerkstelligen werd het redelijk gevonden dat de slaafgemaakten de kosten voor de emancipatie zouden opbrengen in de vorm van arbeid. Vervolgens zou deze arbeid geschieden onder het toezicht van het gouvernement.⁶²

---

⁶² Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4304 1844, nrs. 318-363, 20 juli 1844, no. 330. Baud aan de koning, 20 juli 1844.

Baud was erg enthousiast over het emancipatievoorstel van de heer W. H. Lans, uit 1844. Dit was dezelfde persoon die in 1833 het eerste emancipatievoorstel had gedaan. In de periode 1844-1848 zou dit nieuwe ontwerp uitvoerig besproken worden. Het voorstel kwam sterk overeen met dat van Van Rossum, maar Lans stelde voor de plantages ook permanent te onteigenen, tegen betaling en te herorganiseren onder een centraal bestuur waar de plantage-eigenaren obligaties in kregen met dezelfde gegarandeerde 5% rente die Van Rossum voorstelde. Lans begrootte het hele plan op 24,6 miljoen gulden, een stuk minder dan de 30 á 40 miljoen die van Rossum in gedachte had, maar alsnog een enorm bedrag. Elias was zeer positief over dit plan, maar dit gold niet voor zijn opvolger, de heer R. F. Raders, die op 13 oktober 1845 de nieuwe gouverneur generaal werd. Raders was kritisch over de hoge kosten van het plan, bovendien over de kosten van alle voorstellen. Zelfs over zijn eigen ontwerp, met een totaalbedrag voor de schadeloosstelling van 'slechts' 8 miljoen gulden, had hij openlijk twijfels over de slagingskans. De terughoudende instelling van Raders, die alle voorstellen op basis van te hoge kosten afkeurde, vormde een groot obstakel voor de emancipatie.

In dit hoofdstuk is duidelijk geworden dat de financiële belangen van de plantage-eigenaren een doorslaggevende belangrijke rol speelden binnen de besluitvorming. Ten eerste werd het eigendomsrecht van de plantage-eigenaren, en het daaraan verbonden recht op schadeloosstelling bij een onteigening, als heilig gezien. Bovendien wordt het uit de brief van Baud duidelijk dat ongeacht de economische gevolgen, er zou geen emancipatie kunnen plaatsvinden zonder schadeloosstelling.

Hoofdstuk 3 De rol van de financiële belangen van de plantage-eigenaren binnen de besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij, tussen 1848-1863.

3.1 De rol van de financiële belangen van de plantage-eigenaren binnen de besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij, tussen 1848-1853.

1848 was een belangrijk jaar voor de besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij. In Frankrijk was de Februarirevolutie uitgebroken en trad op 24 februari koning Louis Philippe onder dwang af, daarmee kwam een einde aan de julimonarchie. Op 4 mei zou de Tweede Franse Republiek uitgeroepen worden. Maar zelfs voor dat moment werd door de tussen de tussentijdse revolutionaire regering op 27 april de slavernij afgeschaft in alle Franse overzeese gebieden. Alhoewel de afschaffing van de slavernij al jaren op de agenda stonden, kwam dit besluit toch zeer onverwachts. De Franse afschaffing had direct gevolgen voor Nederlands West-Indië. Op het Nederlandse deel van Sint Maarten pikten de slaafgemaakten het niet langer. Ze vertrokken naar het Franse deel van het eiland of dreigden dit te doen als zij niet vrijgelaten zouden worden. De plantage-eigenaren hadden geen andere keuze dan in te stemmen, en zo werd op hun initiatief door de gezaghebber van Nederlands Sint Maarten de slavernij afgeschaft. Omdat de plantage-eigenaren zelf de afschaffing hadden aangevraagd, hadden zij geen recht op schadeloosstelling.⁶³ De grofweg 1000-1200 vrijgemaakte personen zouden voortaan als loonarbeiders op de plantages werken. Een soortgelijke poging tot zelfemancipatie werd gedaan op Sint Eustatius, maar deze werd met geweld onderdrukt. Toch besloten sommige eigenaren na de opstand hun slaafgemaakten een kleine loon te geven om vernieuwing van de onrust te voorkomen. In de andere gebieden bleef het echter rustig.⁶⁴

Op 25 maart 1848 was Baud afgetreden als minister van koloniën, hij werd opgevolgd door de voormalig gouverneur generaal van Suriname, J. C. Rijk. Hij was erg bezorgd over de situatie en zag Frans-Guyana als een grote dreiging voor onrust in Suriname. Hij wilde zelf zo spoedig mogelijk de slavernij afgeschaft zien en begon met het ontwerpen van een wetsvoorstel. Ondertussen trof hij meerdere maatregelen om onrust te voorkomen. Zo schreef hij aan Raders dat in het geval er een vergelijkbare situatie zou plaatsvinden als in Sint Maarten, en de plantage-eigenaren verzochten de slavernij af te schaffen, ook in Suriname de slaafgemaakten vrijverklaard dienden te worden. Maar dit mocht enkel gebeuren als de plantage-eigenaren er zelf om vroegen, als de overheid het voorstelde zouden de eigenaren alsnog schadeloosstelling eisen. Het woord ‘emancipatie’ mocht dan ook niet

---

⁶³ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4344 1848, nrs. 257-306, 14 juli 1848, no. 278. Rijk aan de gezaghebber van Sint Maarten, 14 juli 1848.

⁶⁴ Siwipersad, 155-157

gebruikt worden.⁶⁵ Daarnaast riep hij de plantage-eigenaren op tot een betere behandeling van de slaafgemaakten.⁶⁶ Dezelfde plantage-eigenaren die in de periode 1842-1845 zo fel tegen de hervormingen van de slavenreglementen waren, wilden nu graag gehoor geven aan de oproep. Het is duidelijk dat zij de zorgen van Rijk deelden, en nu hun eigen ondernemingen meer gevaar leken te lopen, waren ze wel bereid om meer kosten te maken. Bosch Reitz en 26 andere plantage-eigenaren in Amsterdam hadden een uitgebreid geheel aan voorschriften samengesteld voor de plantagebeheerders in Suriname. Hierin werden onder andere de maximale straffen verlicht, de woningen, de kleding en het voedsel moesten aan strengere eisen voldoen en de slaafgemaakten mochten maximaal 9 uur per dag tewerkgesteld worden, daarnaast waren ze elke zondag vrij. Daarnaast moest men godsdienstig onderwijs toelaten en medische behandeling mogelijk maken.⁶⁷ De meegaande houding van de plantage-eigenaren had Rijk er voorlopig van weerhouden de nieuwe voorschriften wettelijk vast te leggen. Uiteindelijk zou dit alsnog gebeuren, daar wordt verderop op ingegaan. Ten slotte had Rijk aan Raders de opdracht gegeven om de slaafgemaakten die voor het gouvernement werkten, ongeveer 1200 personen ‘voorbeeldig te behandelen.’⁶⁸

Op 21 november 1848 diende Rijk zijn emancipatievoorstel in: De plantages zouden tijdelijk onteigend worden, en vervolgens verpacht aan de plantage-eigenaren. Voor de slaafgemaakten zouden de eigenaren 250 gulden per persoon ontvangen, in de vorm van obligaties in deze plantages, met 4% rente. De plantage-eigenaren zouden vervolgens elk jaar één tiende van de schadevergoeding dienen terug te betalen aan het gouvernement. Na deze elf jaar zouden de plantages teruggegeven worden aan de eigenaren, mits zij aan hun terugbetalingsplicht hadden voldaan.⁶⁹ Wanneer het voorstel goed gelezen wordt blijkt dat het hier dus niet om een schadeloosstelling gaat, maar een lening met de plantages als onderpand. Dit is duidelijk het voorstel wat het minst gul is tegenover de plantage-eigenaren. Toen Rijk zijn ontwerp presenteerde aan de ministerraad, ging deze niet akkoord. Een belangrijke reden daarvoor was de angst voor slavenopstanden die het voor de eigenaren onmogelijk zou maken de schulden af te betalen. Toch is dit argument opmerkelijk, bij alle mogelijke vormen van schadeloosstelling die tot dusver voorgesteld was, zou de overheid met dergelijke risico's zitten. Als de vrijverklaarde slaafgemaakten in opstand zouden komen, of weigeren te werken voor hun voormalige eigenaren, zou de overheid vanwege de uitgedeelde obligaties met een schuld aan de plantage-eigenaren zitten. Helaas is niet teruggevonden hoe de plantage-eigenaren op dit

---

⁶⁵ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4344 1848, nrs. 257-306, 18 juli 1848, no. 287E. Rijk aan Raders, 18 juli 1848.

⁶⁶ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4344 1848, nrs. 257-306, 14 juli 1848, no. 278. Rijks circulaire aan de plantage-eigenaren, 15 mei 1848.

⁶⁷ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4344 1848, nrs. 257-306, 18 juli 1848, no. 287E. Bosch Reitz etc. aan Rijk, 13 juli 1848.

⁶⁸ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4348 1848, nrs. 412-461, 11 oktober 1848, no. 420. Rijk aan Raders, 11 oktober 1848.

⁶⁹ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4349 1848, nrs. 462-524, 21 november 1848, no. 469. Memorie van toelichting concept Rijk, 13 juli 1848.

emancipatievoorstel gereageerd hebben, wellicht omdat zij er niet van op de hoogte waren. Het is moeilijk voor te stellen dat zij ook maar in de geringste vorm open zouden staan voor dit ontwerp, waar de schadeloosstelling in feite een lening was.

In Suriname en Curaçao bleef grootschalige onrust uit, en na enige tijd namen de zorgen weer af. Na het voorstel van Rijk zou het slavernijvraagstuk op de achtergrond belanden. De aandacht binnen de overheid en de Tweede Kamer ging dan ook uit naar de herziening van de grondwet. In het voorjaar van 1848 werden meerdere adressen naar de Tweede Kamer gestuurd met het verzoek het emancipatiebeginsel in de grondwet op te nemen, maar dit zou uiteindelijk niet gebeuren.⁷⁰ De grondwetsherziening had dan wel tijdelijk de aandacht van het vraagstuk weggehouden, maar zou op de lange termijn grote gevolgen hebben voor de besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij. Voorheen waren de ministers enkel verantwoording aan de koning verplicht, maar na de grondwetsherziening kwam de bestuurlijke verantwoordelijkheid bij de ministers te liggen en werd de politieke invloed van de koning sterk verminderd. De Tweede Kamer kreeg het recht van amendement en het recht van onderzoek, waardoor de wetgevende macht grotendeels daar kwam te liggen.

Daarnaast werden de leden van de Tweede Kamer niet langer indirect gekozen vanuit de Provinciale Staten, maar direct door de stemgerechtigden. Alhoewel slechts 3% van de Nederlandse bevolking voldeed aan de eisen van het censuskiesrecht, had dit de weg vrijgemaakt voor grote hervormingen.

In de eerste jaren na de grondwetsherziening zou het emancipatievraagstuk niet veel aandacht krijgen. Tussen 1848 en 1853 In de Tweede Kamer werd slechts zeer sporadisch het onderwerp aangehaald. De personen die hier wel over spraken, meestal in de vorm van een klacht over de passiviteit van de regering, waren de heren C. M. Storm van 's Gravesande, G. Groen van Prinsteren, Nedermeijer van Roesenthal, Huguenin, B. W. E. A. Sloet tot Oldhuis, W. R. van Hoëvell, A. Mackay, van Dam van Isselt, G. M. van der Linden en A. F. Jongstra.⁷¹ Het hielp dan ook niet dat de nieuwe minister van koloniën, G. L. Baud, een neef van de voormalige minister J. C. Baud, maar zeer weinig belang zag in het vraagstuk. In de Tweede Kamervergadering van 21 mei 1849 liet hij weten dat hij geen voorstander was van slavernij, maar hij verklaarde 'sedert ik in Nederland ben teruggekeerd en gezien heb aan welk een ellende een gedeelte van onze landgenoten ten prooi is, komt mij het lot der slaven, vooral in hun nog minder beschaafde toestand, minder drukkend voorkwam.'⁷² Baud was maar zes maanden minister van koloniën, van 21 november 1848 tot 18 juni 1849. Zijn opvolger, E. B. van den

---

⁷⁰ Staten-Generaal digitaal, Officiële publicaties, Handelingen. Handelingen Tweede Kamer 1847-1848, meerdere handelingen tussen 23 maart en 15 augustus 1848.

⁷¹ Staten-Generaal digitaal, Officiële publicaties, Handelingen. Handelingen Tweede Kamer 1847-1848 tot en met 1851-1852, meerdere handelingen tussen 14 maart 1849 en 9 december 1852.

⁷² Staten-Generaal digitaal, Officiële publicaties, Handelingen. Handelingen Tweede Kamer 1848-1849, 21 mei 1849 (0000444572).

Bosch, zou ook maar enkele maanden in functie zijn, van tot 1 november 1849. Zijn opvolger, de heer C. F. Pahud, zou echter een belangrijkere rol gaan spelen.

Zoals eerder gezegd gingen de plantage-eigenaren in 1848 welwillend in op het verzoek van Rijk om de slaafgemaakten beter te behandelen en besloot hij daarom de voorschriften niet wettelijk vast te leggen. Hij wilde een onnodige heropleving van het conflict uit de jaren 1842-1845 voorkomen. Deze zorgen zouden echter niet uitkomen, onder het ministerschap van Pahud werkte de plantage-eigenaren graag mee aan de wettelijk vastlegging van de voorschriften. Pahud merkte de welwillendheid om mee te werken onder de plantage-eigenaren, in scherp contrast met de houding een paar jaar eerder, op in een bericht aan de koning.⁷³ In februari 1851 werd het nieuwe slavenreglement, ingevoerd wat het oude reglement uit 1784 verving. Siwipersad geeft als verklaring voor deze meewerkende houding dat de plantage-eigenaren met dit nieuwe reglement de overheid en het Nederlandse publiek het gevoel wilden geven dat er een oplossing bereikt was voor het slavernijvraagstuk. Nu de positie van de slaafgemaakten sterk verbeterd was hoopten ze dat de druk van het emancipatievraagstuk gehaald was en het vervolgens op de achtergrond zou belanden.⁷⁴ De invoering van de nieuwe slavenreglementen zullen het leven van de slaafgemaakten een stuk draaglijker gemaakt hebben, en mag daarom als een positieve gebeurtenis gezien worden. De besluitvorming die hieraan voorafging is echter wel opmerkelijk te noemen. Alhoewel in 1842 de noodzaak tot hervorming van de slavenreglementen minder groot was als na 1848, was de wens bij de overheid destijds niet minder groot. Bovendien had het opperbestuur destijds een veel grotere bevoegdheid om deze hervormingen door te voeren dan na 1848, toen de Tweede Kamer de belangrijkste schakel in de besluitvorming werd. Het is daarom opmerkelijk dat de wil van de plantage-eigenaren, degene op wie de reglementen juist van toepassing waren, doorslaggevend was voor de invoering ervan. Het zou tegenwoordig ook zeer vreemd gevonden worden als een werkgever zijn of haar goedkeuring zou moeten geven voor een wet ter bescherming van werknemers. Dit wijst op de zeer grote invloed die deze personen hadden terwijl zij in hun rol als slaveneigenaar geen politieke bevoegdheid zouden moeten hebben.

Na de hervorming van het slavenreglement deed Pahud in december 1851 nog een voorstel om voortaan nieuwgeboren slavenkinderen vrij te verklaren om zo de slavernij tragsgewijs te laten 'uitsterven' De kinderen zouden tot hun zestiende jaar onder de voogdij van de eigenaar staan.⁷⁵ Dit voorstel werd zowel door de plantage-eigenaren als door de abolitionisten zeer slecht ontvangen. De plantage-eigenaren wezen wederom op hun recht op schadeloosstelling, dit zou ook gelden bij nieuwgeboren kinderen. De abolitionisten konden geen genoegen nemen met deze zeer trage vorm van

---

⁷³ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inv.nr. 4357 1849, nrs. 391-438, 7 december 1849, no. 437. Pahud aan de koning, 7 december 1849.

⁷⁴ Siwipersad, 204-209.

⁷⁵ Staten-Generaal digitaal, Officiële publicaties, Handelingen. Handelingen Tweede Kamer 1848-1849, 9 december 1851 (0000442625).

afschaffing, waarbij de slavernij pas over tientallen jaren volledig verdwenen zou zijn.⁷⁶ Na dit kansarme voorstel van Pahud zou het enige tijd stil blijven omtrent het slavernijvraagstuk.

3.2 De rol van de financiële belangen van de plantage-eigenaren binnen de besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij, tussen 1848-1853.

In het jaar 1852 verscheen publiceerde H. B. Stowe haar beroemde werk *Uncle Tom's Cabin*.⁷⁷ Dit boek werd in hetzelfde jaar door C. M. Mensing naar het Nederlands vertaald onder de titel *De Negerhut van Oom Tom; Een verhaal uit het slavenleven in Noord-Amerika*. Dit boek maakte grote indruk op het Nederlandse publiek. De bestaande abolitionistenbewegingen groeiden in ledenaantallen en lieten meer dan voorheen van zich horen. Ook werden nieuwe verenigingen opgericht, zoals het 'Nederlandsch Jongelingsgenootschap ter Afschaffing der Slavernij'. In de loop van het jaar werden door deze bewegingen meerdere adressen gestuurd naar de Tweede Kamer. Deze bewegingen motiveerden de abolitionisten in de Tweede Kamer gemotiveerd om hun strijd intensiever te voeren.⁷⁸ Een andere zeer belangrijke ontwikkeling was het herstel van de Nederlandse economie, onder andere vanwege de grotere opbrengsten uit Nederlands Indië. Tussen 1830 en 1850 bedroegen de gemiddelde jaarlijkse inkomsten uit Nederlands Indië 11,5 miljoen gulden, tussen 1850 en 1860 was dit gemiddeld meer dan 25 miljoen per jaar.⁷⁹

De groeiende druk vanuit het Nederlandse publiek, en de toegenomen financiële mogelijkheden zette de regering aan om actief het emancipatievraagstuk aan te pakken. Tijdens de vergadering van de ministerraad op 22 november 1852, deed minister Pahud het voorstel een staatscommissie in te stellen om het emancipatievraagstuk te onderzoeken, zowel voor West-Indië als voor Oost-Indië. Dit voorstel zou aangenomen worden en er werd per koninklijk besluit een staatscommissie benoemd. De voorzitter werd J. C. Baud, de andere leden waren J. C. Rijk, G. Groen van Prinsteren, J. Heemskerk, R. F. van Raders, R. H. Esser, P. Fiers Smeding, H. G. Janssens, A. D. van der Gon Netscher, A. Brugmans en G. C. Bosch Reitz.⁸⁰ Groen van Prinsteren zou zich eind 1845 terugtrekken vanwege zijn wantrouwen over de goede bedoelingen van meerdere leden van de commissie.⁸¹

---

⁷⁶ Siwpersad, 209-215.

⁷⁷ Harriet Beecher Stowe, *Uncle Tom's Cabin; or, Life among the lowly*. (Boston, 1852).

⁷⁸ Siwpersad, 217-222.

⁷⁹ Siwpersad, 223-224.

⁸⁰ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.32 Archief van de Staatscommissie voor Slavenemancipatie, 1853-1856 (K23035), inv.nr. 5, 29 november 1853. Koninklijk besluit tot instelling van de staatscommissie, 29 november 1853.

⁸¹ Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1850-1900 (K23029), inv.nr. 5864 1854, nrs. 335-417, 26 september 1854, no. 374. Baud aan Pahud, 9 september 1854.

In het eerste rapport over West-Indië, van werd een beschrijving gegeven van de gevolgen van de Britse en Franse emancipatie. Vervolgens werden vier beginselen genoemd waar de emancipatie aan moest voldoen, dit waren;

- ‘1. Geene emancipatie van staatswege zonder voorafgaande schadeloosstelling.
2. Teruggave, zoveel doenlijk, door de geëmancipeerden aan den staat van de kosten van hunne vrijmaking en maatschappelijke vestiging.
3. Bevoegdheid, ja verpligting van den wetgever om te bepalen op hoedanige wijze aan die voorwaarde zal worden voldaan.
4. Bevoegdheid van den wetgever om te zorgen dat de opheffing der slavernij bevorderlijk zij aan de eischen van Godsdienst, beschaving en stoffelijke welvaart, of zoo men hier onteigening op Staatsgezag wil zien, dat de onteigening werkelijk ten algemeenen nutte strekke.’⁸²

Vervolgens werd een samenvatting gegeven van de belangrijkste emancipatievoorstellen, hierin werden dezelfde ontwerpen genoemd als in het rapport van Baud in 1844, maar ook nieuwe voorstellen die sindsdien ingediend waren. De commissie schreef dat deze ontwerpen getoetst waren aan de omstandigheden en aan de beginselen van de commissie. Volgens de commissie zou geen van deze ontwerpen uitvoerbaar zijn. Daarom hadden zij zelf een ontwerp aangeboden. Dit ontwerp was in grote lijnen hetzelfde als het ontwerp van de heer Lans, uit 1844. Het plan was om de zowel de slaafgemaakten als de plantages te onteigenen tegen een schadeloosstelling in de vorm van obligaties, met een gegarandeerde 5% rente, in de nieuwe centraal georganiseerde suikerfabrieken. De vrijverklaarden zouden hier vervolgens moeten blijven totdat de schadeloosstelling van de eigenaren terugbetaald was. De plantage-eigenaren in Nederland konden zich goed vinden in dit voorstel. Hun aandeel in de plantage-economie bleef in grote lijnen even groot en zij hadden grote verwachtingen van de nieuwe organisatie, die mogelijk tot een grotere productie zou leiden. De plantage-eigenaren in Suriname waren daarentegen juist helemaal niet te spreken over het voorstel. Dit gold ook voor gouverneur generaal C. P. Schimpf, die sinds 3 mei 1855 in functie was. In zijn ogen werden alle vrijheden en bestaansmiddelen van de kolonisten opgeofferd voor de ‘toestand der zwarten’.⁸³ Vanwege deze felle afkeuring uit Suriname werd het plan geschrapt en ging de commissie terug naar de tekentafel.

Het plan voor de onteigening van de plantages geschrapt. De regering zou in plaats daarvan zelf grond aanschaffen om de gouvernementplantages aan te leggen. De vrijverklaarden zouden vervolgens zelf mogen kiezen of ze op de plantage van hun voormalige eigenaar, of op de gouvernementplantages

---

⁸² Nationaal Archief Den Haag, 2.10.32 Archief van de Staatscommissie voor Slavenemancipatie, 1853-1856 (K23035), inv.nr. 30, Eerste rapport der Staatscommissie, betreffende de emancipatie der slaven in Suriname. 1855.

⁸³ Nationaal Archief Den Haag, 2.21.007.58 Archief van J. C. Baron Baud en aanverwanten, 1804-1985 (CC22031), inv.nr. 936, 2 oktober 1856, Schimpf aan Mijer, 21 juli 1856.

wilden werken. Zij zouden in beide gevallen wel verplicht zijn het tegemoetgekomen bedrag terug te betalen. Dit voorstel werd het ontwerp-Mijer, naar de nieuwe minister van koloniën P. Mijer, die op 1 januari 1856 Pahud opvolgde. Dit aangepaste emancipatie-ontwerp werd in januari 1858 door de Tweede Kamer besproken. De meeste Kamerleden waren niet tevreden, ten eerste vanwege het ontbreken van een immigratieregeling, hiermee werd het overbrengen van vrije arbeiders bedoeld, om de vrijverklaarden te vervangen. Daarnaast was er veel bezwaar tegen de regeling dat de vrijverklaarden zelf hun emancipatie moesten terugbetalen via arbeid, dit werd als ‘onedelmoedig en onrechtvaardig’ bestempeld. Deze regeling werd beschouwd als een feitelijke verlenging van de slavernij en zou tegen de eigen beginselen van de regering ingaan. Er werd op gewezen dat de Britse en Franse afschaffing omgerekend respectievelijk 240 miljoen en 60 miljoen gulden hadden gekost. Het zou daarom beschamend zijn dat de Nederlandse overheid zelf geen kosten wilde maken voor de emancipatie. Het wetsontwerp werd verder niet in behandeling genomen.⁸⁴

Op 18 maart 1858 volgde J. J. Rochussen Mijer op als minister van koloniën. Onder zijn ministerschap zouden vanuit de regering vier wetsvoorstellen gedaan worden. Het eerste voorstel werd op 25 oktober in de Tweede Kamer besproken.⁸⁵ Hierin werd het beginsel dat de vrijverklaarden zelf de hun emancipatie moesten betalen, werd losgelaten en zou in volgende voorstellen ook niet meer terugkomen. Er werd wel een periode van staatstoezicht voorgesteld, hiermee werd bedoeld dat de vrijverklaarden verplicht werden te blijven werken op de plantages. Maar de loon mochten zij in elk geval wel zelf houden. Hier bestond vanuit de Kamer dan ook geen bezwaar tegen, ook niet onder de felle abolitionisten. In dit voorstel zat wel een regeling voor immigratie; er zou een koloniale bank opgericht worden om onder andere de immigratie te bekostigen. De schadeloosstelling voor de plantage-eigenaren zou voor één derde uitgekeerd worden in geld, het andere deel zou in de vorm van aandelen in deze bank gegeven worden. Op deze manier werden de plantage-eigenaren min of meer gedwongen in Suriname te gaan wonen. Op deze manier hoopte men te voorkomen dat de plantage-eigenaren het geld van de schadeloosstelling buiten Suriname zouden uitgeven, waardoor de plantage-economie ten onder zou gaan. In de Tweede Kamer was dit voorstel goed ontvangen, maar de plantage-eigenaren zouden hevig protesteren, zij zagen de aandelen in de bank als ‘waardeloos papier’ en noemden de regeling een ‘aanranding van het bijzondere eigendom, onbestaanbaar met de eigendoms wet’. De afkeuring door de plantage-eigenaren was voor Rochussen genoeg om het wetsontwerp in te trekken, tot groot ongenoegen van de Tweede Kamer. Het blijkt uit de opstelling

---

⁸⁴ Staten-Generaal digitaal, Officiële publicaties, Kamerstukken. Kamerstukken Tweede Kamer 1857-1858, 31 januari 1858 (0000435971).

⁸⁵ Staten-Generaal digitaal, Officiële publicaties, Handelingen. Handelingen Tweede Kamer 1857-1858, 25 oktober 1858 (0000434485).

van Rochussen dat wederom de belangen van de plantage-eigenaren zwaar wogen. Het kamerlid Van der Lynden had Rochussen ervan beschuldigd te veel beïnvloed te zijn door de plantage-eigenaren.⁸⁶

In de periode daarna werd in de Tweede Kamer verder gedebatteerd over de immigratieregeling. Rochussen stelde in opvolgende ontwerpen voor om de immigratieregeling te schrappen en in plaats daarvan de vrijverklaarden gedurende jaren aan te zetten tot arbeid onder dwang van straffen. Er werd echter niet aangegeven wat de straffen zouden inhouden. Het merendeel van de Tweede Kamer zag dit idee als niets meer dan de 'vrijheid in naam, en niet in de daad geschonken werd'.⁸⁷ Uiteindelijk zou het onder het ministerschap van Rochussen niet tot een overeenkomst komen. Op 1 januari 1861 zou hij aftreden. Zijn opvolger, de heer J. P. Cornets de Groot van Kraayenburg, die slechts tot 14 maart van hetzelfde jaar minister zou zijn, stelde een commissie samen om een wetsvoorstel te ontwerpen. De leden waren allemaal bekende verdedigers van de belangen van de slavaneigenaren; C.P Schimpf, A.D. Van der Gon Netscher en R. Elsevier. Het werk van deze commissie werd voortgezet onder het ministerschap van James Loudon, die vanaf 14 maart 1861 in functie was.⁸⁸

In november 1861 werd door de commissie een wetsontwerp aan de Tweede Kamer aangeboden. Dit ontwerp werd in de loop van juli 1863 besproken. Er werd een periode van tien jaar staatstoezicht voorgesteld, de vrijverklaarden waren dus verplicht op de plantages te blijven werken, maar zij mochten wel zelf kiezen onder welke werkgever. Het tijdstip van de emancipatie werd bepaald op 1 juli 1863. Daarnaast zou de overheid op haar kosten immigratie van vrije arbeiders regelen, de regering begrootte hier 3 miljoen gulden voor. Over het algemeen was de Tweede Kamer heel positief over het voorstel. Wel waren er nog enkele punten waar in de loop van de daaropvolgende dagen over gedebatteerd werd. Met name de immigratieregeling vond veel kritiek. De heer van Bosse noemde het 'rechtstreeks nemen uit de zak van de ene belastingbetaler om de andere te bevoordelen'.⁸⁹ Op 5 juli werd als alternatief voorgesteld dat de regelen van immigratie op particulier initiatief zou moeten gebeuren. De overheid zou deze regelingen wel stimuleren door middel van premies. In totaal mocht er maximaal 1 miljoen gulden aan premies uitgegeven worden. Dit om te voorkomen dat de overheid moest blijven bijspringen. Dit voorstel werd met 40 tegen 19 stemmen aangenomen.⁹⁰ Daarnaast was een deel van de kamer het niet eens met de lange periode van staatstoezicht. De heer van Lynden probeerde de periode nog te verkorten tot 4 jaar, maar dit voorstel werd door de kamer verworpen met

---

⁸⁶ Staten-Generaal digitaal, Officiële publicaties, Handelingen. Handelingen Tweede Kamer 1859-1860, 13 december 1859 (0000433272).

⁸⁷ Staten-Generaal digitaal, Officiële publicaties, Handelingen. Handelingen Tweede Kamer 1860-1861, 22 december 1860 (0000432797).

⁸⁸ Siwpersad, 255.

⁸⁹ Staten-Generaal digitaal, Officiële publicaties, Handelingen. Handelingen Tweede Kamer 1861-1862, 2 juli 1862 (0000431258).

⁹⁰ Staten-Generaal digitaal, Officiële publicaties, Handelingen. Handelingen Tweede Kamer 1861-1862, 5 juli 1862 (0000431256).

38 tegen 20 stemmen.⁹¹ Tenslotte zou op 9 juli 1862 de stemming plaatsvinden over het emancipatievoorstel, en dit werd met 47 tegen 11 stemmen aangenomen. Zo werd besloten de slavernij op 1 juli 1863 ten einde zou komen.

Conclusie

Gedurende de hele periode 1833-1863, hebben de persoonlijke financiële belangen van de plantage-eigenaren een zeer grote rol gespeeld binnen de politieke besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij. Vanaf het eerste voorstel werd er als vanzelfsprekend vanuit gegaan dat de plantage-eigenaren een schadeloosstelling moesten ontvangen in het geval van een afschaffing van de slavernij. Alle emancipatievoorstellen die serieus in bespreking genomen besteden dan ook veel aandacht aan deze schadeloosstelling. In alle voorstellen ging ook veruit het grootste deel van het begrote bedrag naar de schadeloosstelling. Keer op keer werden deze emancipatievoorstellen afgekeurd, doorgaans vanwege het gebrek aan financiën. Pas na 1853, toen de economische situatie verbeterde, kon men dergelijke uitgaven veroorloven. Omdat de schadeloosstellingen veruit de grootste kostenpost zou zijn, is het duidelijk dat de financiële rol van de plantage-eigenaren voor de periode 1833-1853 de doorslaggevende rol speelden bij de vertraging binnen de besluitvorming. Maar ook na die periode hield de overheid bij de wetsvoorstellen die aan de Tweede Kamer aangeboden werden, veel rekening met de belangen van de slaveneigenaren. Daarom valt te concluderen dat de financiële belangen van de plantage-eigenaren een zeer grote rol, en vaak een doorslaggevende rol speelden, binnen de politieke besluitvorming rondom de afschaffing van de slavernij, tussen 1833-1863.

---

⁹¹ Staten-Generaal digitaal, Officiële publicaties, Handelingen. Handelingen Tweede Kamer 1861-1862, 8 juli 1862 (0000431253).

Literatuur

Draper, Nick. 'Possessing Slaves': Ownership, Compensation and Metropolitan Society in Britain at the time of Emancipation 1834-1840, in: *History Workshop Journal Issue 64* (2007).

Esajas, Mitchell, Een Amsterdamse lobby voor 'herstelbetalingen' voor plantagehouders, in: Pepijn Brandon et al, *De slavernij in Oost en West: Het Amsterdam-onderzoek* (Amsterdam, 2020).

Fatah-black. Karwan en M. Gosselink, De stand van denken over slavernij in Nederland, in: *Slavernij: Het verhaal van João, Wally, Oopjen, Paulus, Van Bengalen, Surapati, Sapali, Tula, Dirk en Lohkay*. (Amsterdam, 2021), 291-307.

Hove, Okke ten, *Surinaamse emancipatie 1863 : familienamen en plantages* (Amsterdam, 2003).

Jouwe, Nancy, *Slavernij en de stad Utrecht* (Zutphen, 2021).

Kuitenbrouwer, Maarten, De Nederlandse afschaffing van de slavernij in vergelijkend perspectief, in: *Low Countries Historical Review* 93:1 (1978), 69-100.

Siwipersad, Jozef P., *De Nederlandse regering en de afschaffing van de Surinaamse slavernij (1833-1863)* (1979).

Stipriaan, Alex van, *Surinaams contrast: Roofbouw en overleven in een Caraïbische plantagekolonie 1750-1863* (Leiden, 1993).

Stipriaan, Alex van, *Rotterdam in Slavernij* (Amsterdam, 2020).

Sypesteyn, Cornelius A., *Afschaffing der slavernij in de Nederlandsche West-Indische koloniën* (Den Haag, 1866).

Tang, Dirk J., *Met Hollandse bedaardheid: hoe Nederland tussen 1800 en 1873 slavernij in de koloniën afschafte* (Zutphen, 2021).

Voort, Johannes P. van de, *De West-Indische plantages van 1720 tot 1795* (Eindhoven, 1973).

Bronnen

Nationaal Archief Den Haag, 2.02.09.08 Archief van de Algemene Rekenkamer 1814-1919 (K23028), inventarisnummer:

223, Plantageslaven Suriname: plantage A-B. 1863 Borderel PL019.

Nationaal Archief Den Haag, 2.21.007.58 Archief van J. C. Baron Baud en aanverwanten, 1804-1985 (CC22031), inventarisnummer:

936, 2 oktober 1856, Schimpf aan Mijer, 21 juli 1856.

Nationaal Archief Den Haag, 2.10.01 Archief van het Ministerie van Koloniën, 1814-1849 (K23028), inventarisnummers:

4231 1833, nrs 114-163, 25 oktober 1833, no. 130 k/c. Memorie Lans, 25 augustus 1833.

4233 1834, nrs 68-114, 6 mei 1834, no. 89k. Van Heeckeren aan Van Den Bosch, 17 februari 1834.

4245 1837, nrs 68-114, 10 mei 1837, no. 110. Van Heeckeren aan Van den Bosch, 1 maart 1837.

4275 1841, nrs. 435-491, 20 oktober 1841, no. 462. Nota-Elias, 28 augustus 1841.

4276 1841, nrs. 492-556, 6 december 1841, no. 516. Nota-Elias, Dedel aan Aberdeen, 12 november 1841.

4277 1842, nrs. 1-38. 17 januari 1842, no. 24/B. Nota-Wilkens, 17 januari 1842.

4283 1842, nrs 297-396. 20 juli 1842, no 317. Baud aan de koning, 20 juli 1842.

4284 1842, nrs 397-481. 20 september 1842, no 421. Baud aan de koning, 20 september 1842.

4284 1842, nrs 397-481. 3 oktober 1842, no 451. Baud aan de commissie, 3 oktober 1842.

4304 1844, nrs. 318-363, 20 juli 1844, no. 330. Speciaal rapport over de memorie van de heer Van Rossum, 26 augustus 1839.

4309 1842, nrs 538-770. 3 oktober 1842, no 560. Elias aan Baud, 1-16 september 1844.

4309 1844, nrs 538-770. 24 december 1844, no 560. Elias aan Baud, 24 december 1844.

4423 1837, t2-f6, 19 maart 1839, La S3. Rijk aan Van den Bosch 26 februari 1839.

4439 1841, 2 oktober 1841, La F1. Rijk aan Baud, 2 oktober 1841.

Nationaal Archief Den Haag, Slavenregisters (NT00461.7), inventarisnummer:

7. 29 januari 1846, no 923. Slaafgemaakten van Ph. De Kanter, 1838.

2.10.32 Archief van de Staatscommissie voor Slavenemancipatie, 1853-1856 (K23035),

inventarisnummer:

30, Eerste rapport der Staatscommissie, betreffende de emancipatie der slaven in Suriname. 1855.

Staten-Generaal digitaal, Officiële publicaties.

Handelingen Tweede Kamer:

1844-1845, 25 april 1845 (0000446566).

1847-1848, meerdere handelingen tussen 23 maart en 15 augustus 1848.

1847-1848 tot en met 1851-1852, meerdere handelingen tussen 14 maart 1849 en 9 december 1852.

1848-1849, 21 mei 1849 (0000444572).

1848-1849, 9 december 1851 (0000442625).

1859-1860, 13 december 1859 (0000433272).

1860-1861, 22 december 1860 (0000432797).

1861-1862, 2 juli 1862 (0000431258).

1861-1862, 5 juli 1862 (0000431256).

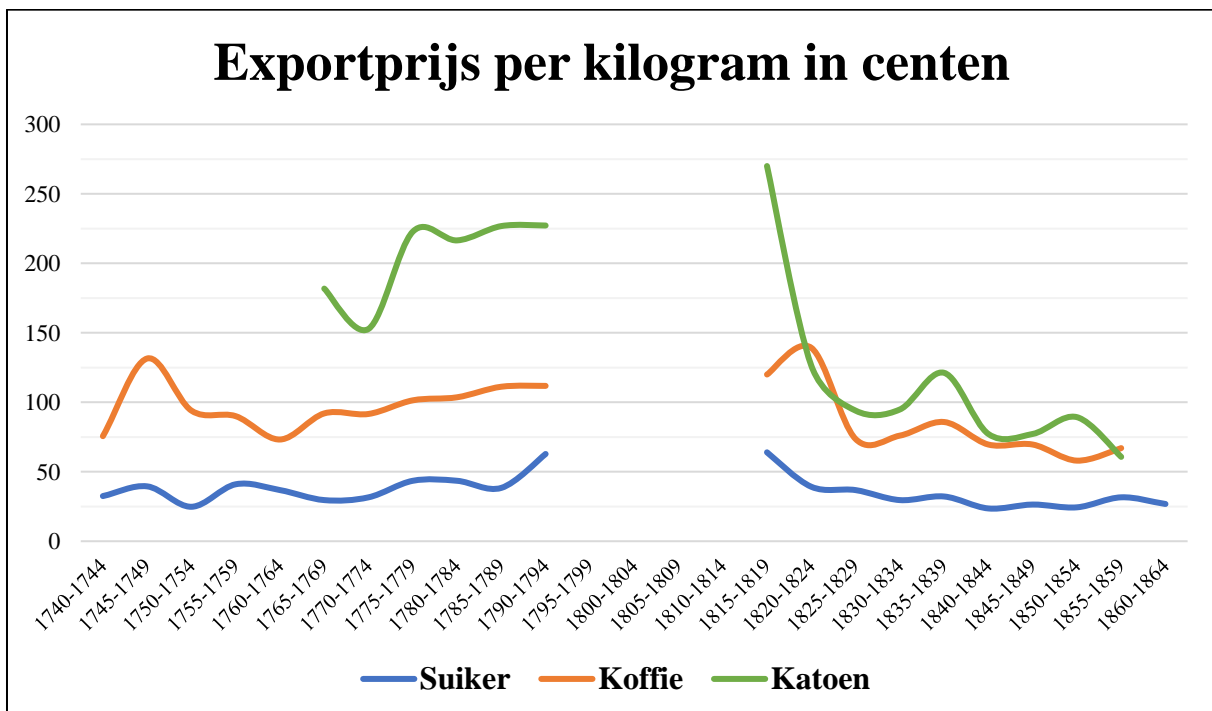
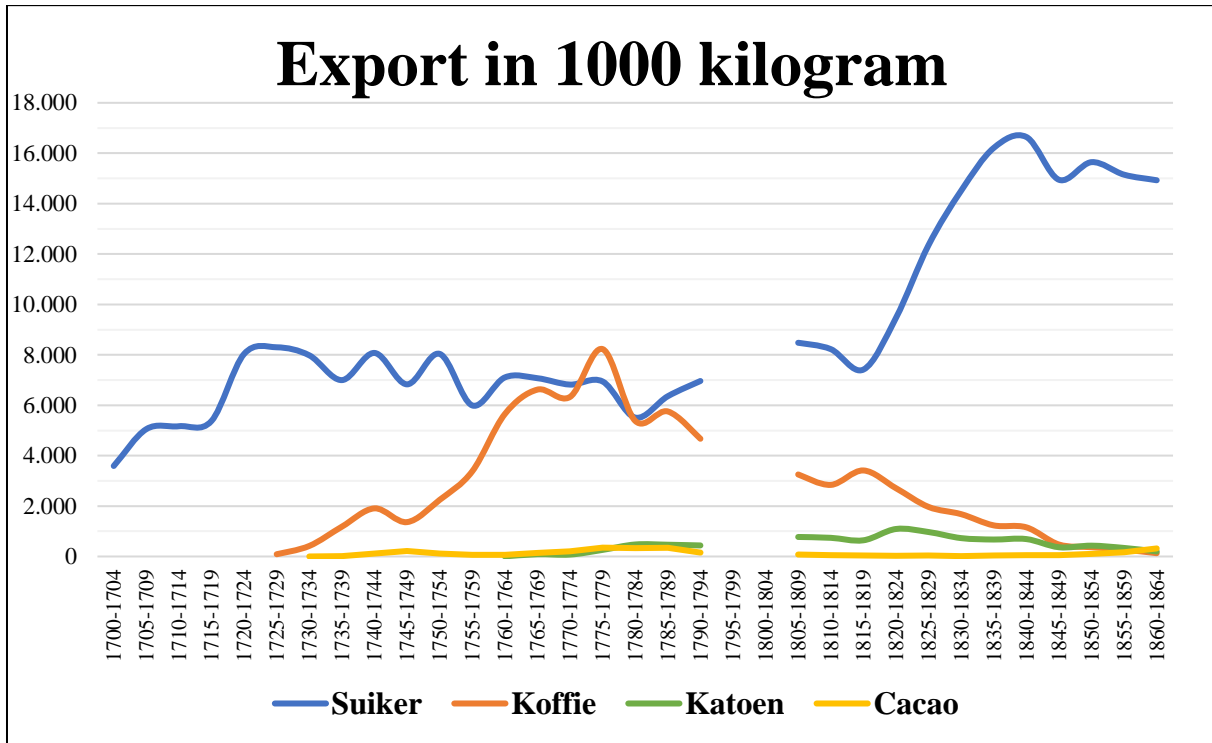
1861-1862, 8 juli 1862 (0000431253).

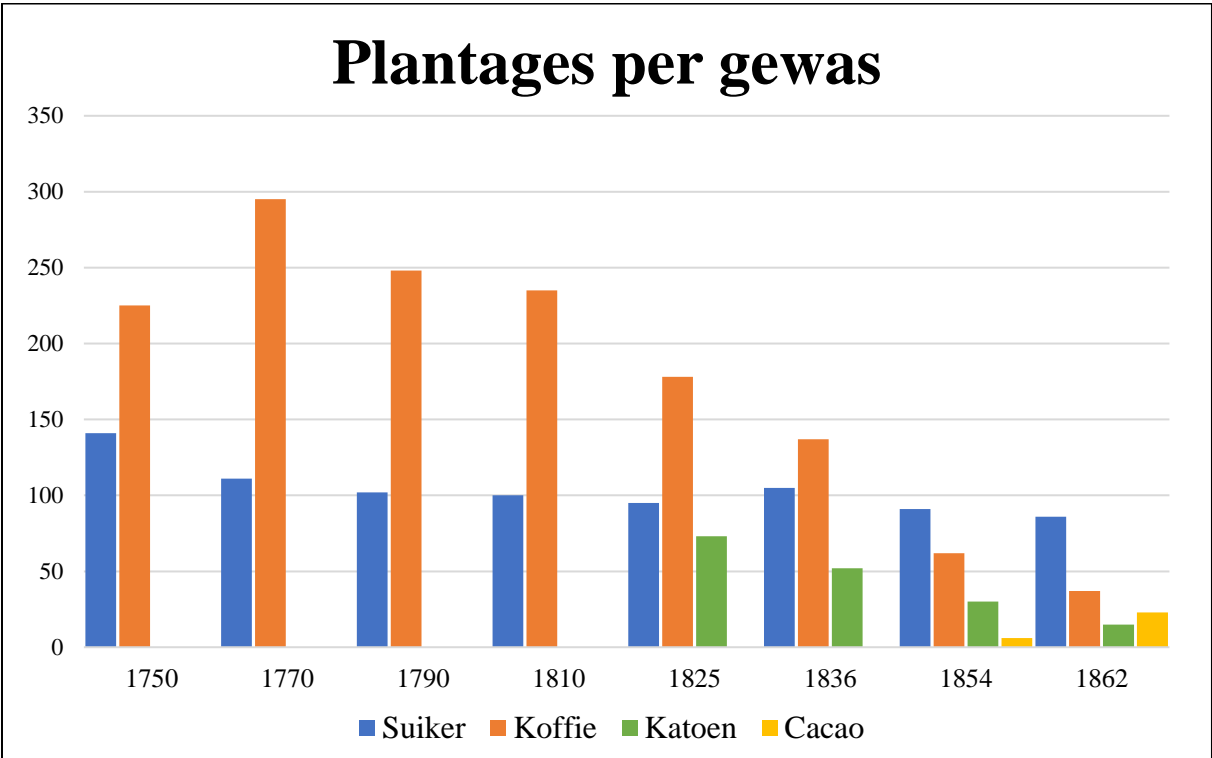
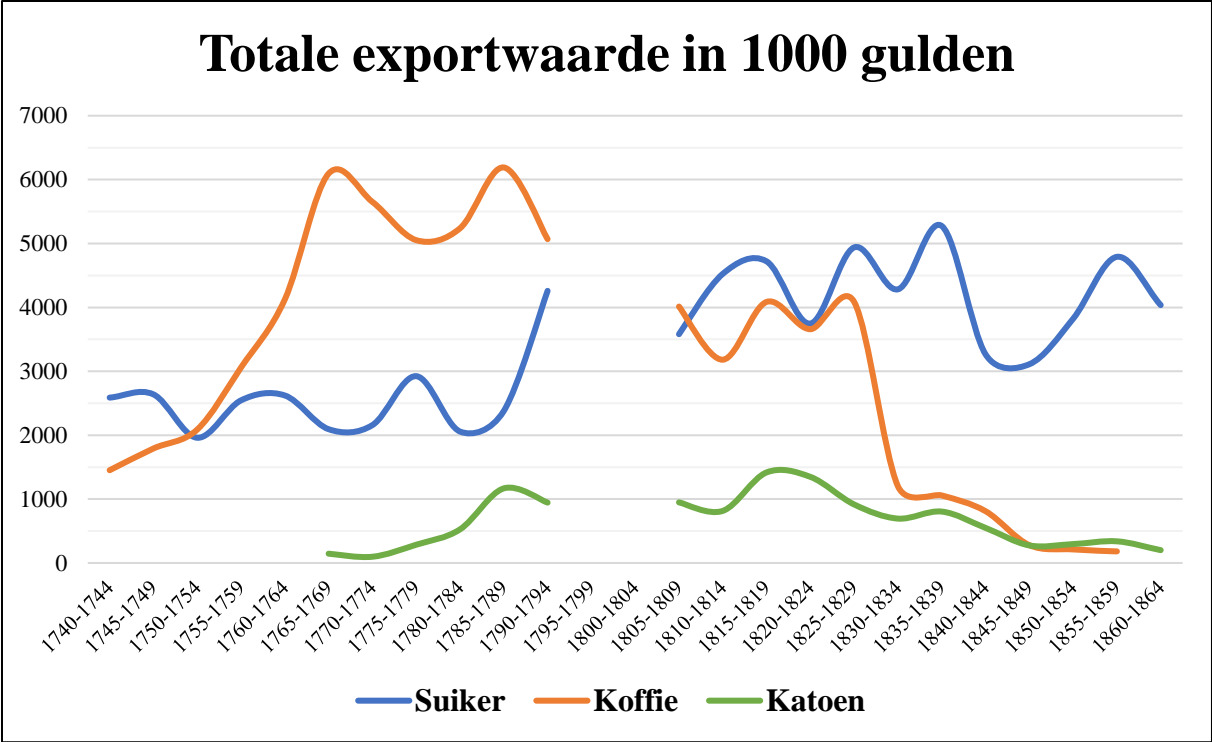
Kamerstukken Tweede Kamer:

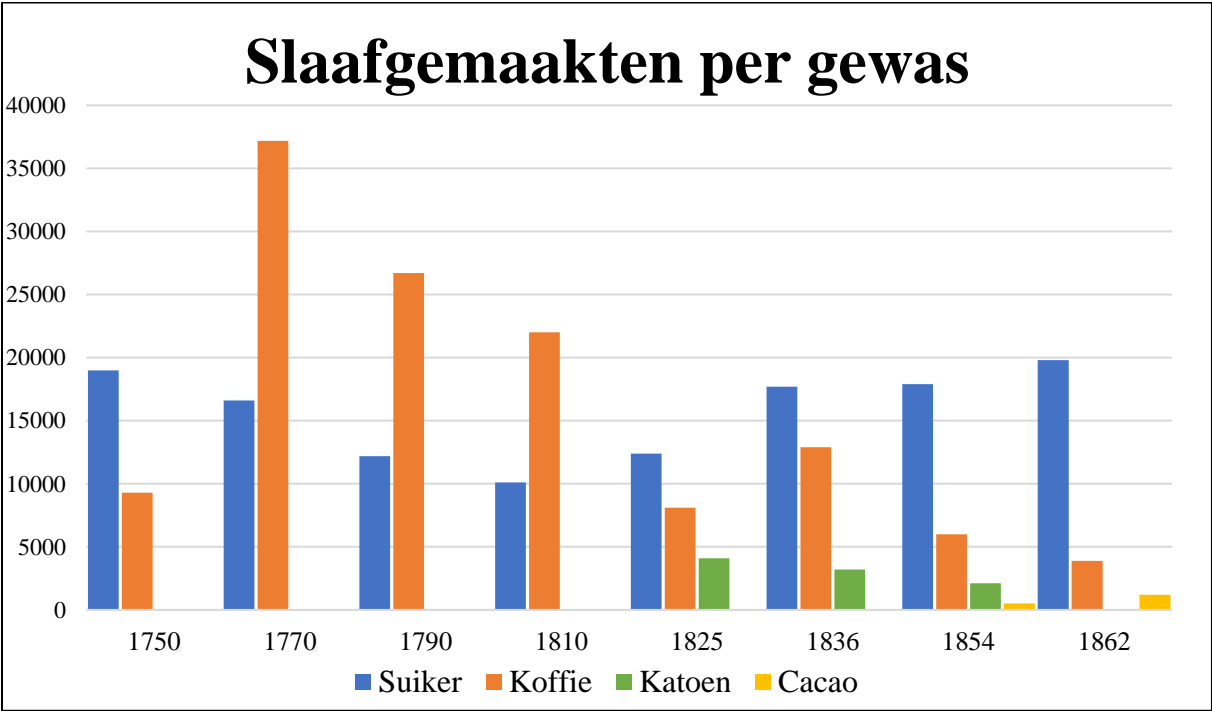
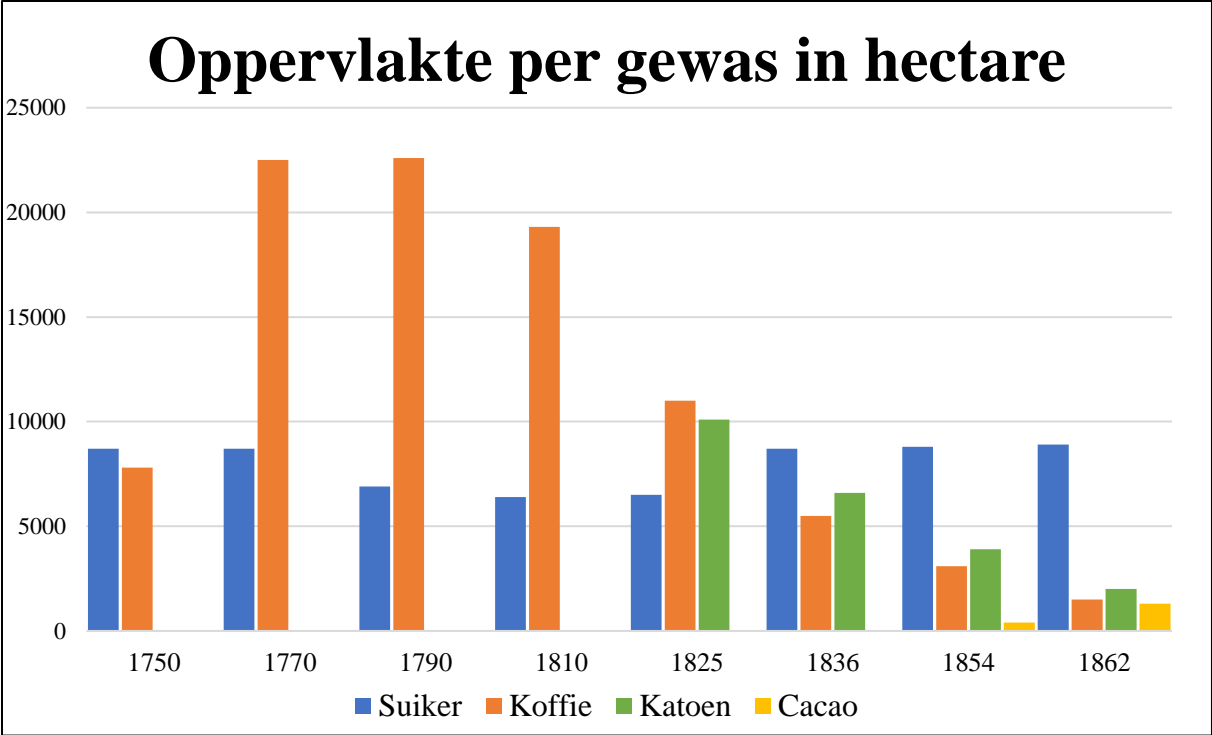
1857-1858, 31 januari 1858 (0000435971).

Bijlage: Grafische weergave van de ontwikkeling van de Surinaamse plantage-economie, tussen 1700-1864.

Bron: Stipriaan, Alex van, Surinaams contrast: Roofbouw en overleven in een Caraïbische plantagekolonie 1750-1863 (Leiden, 1993), 429-455.

Balans van de Surinaamse overheid

